

ТекІуэныгъэм ипэ - напэ

2-нэ нап.

3-нэ нап.

Зыгъэсэныгъэхэмрэ зэхъуэк Гыныгъэхэмрэ

4-нэ нап.

ЦІыхухэр дяпэкІи

ЗэманыщІэм хуэфащэ жэрдэмхэр

шекіуэкіаш «Зэманышіэм хуэфащэ зэрымыхъунур зыгурыдгъэіуапхъэщ», жэрдэмхэр» зэlущlэр. Форумым и - щыжеlэ Путин Владимир зэхуэсым етlуанэ lыхьэм хэлэжьыхьащ УФ-м и кърихьэлlахэм защыхуигъазэ хъуэ-Президент Путин Владимир.

«ДИ экономикэми, къэралым и мылъкуми, хьэрычэтыщІэ лэжьыгъэхэми Іэмал псори яІэщ дэтхэнэ мурадри зрагъэхъулІэфын хуэдэу. Абы къыхэкІыу, 2030 гъэ пщІондэ дгъэзэщіэну къалэн зыщытщіыжа, піалъэ а махуэ дыдэм ирагъэблэгъащ «ГуберкІыхьым тещіыхьа лъэпкъ проектхэм щыубзыхуахэр едмехвахыдевеІфев ухеуІ едме абыхэм фапэлъэщыну, ипэкІэ фы- лэжьыгъэхэмрэ гъуэгу зэтыпхъэ жэркІуэтэну фытрагъэгушхуэу. Ди цІыху- дэмыщІэхэмрэ. Къэбэрдей-Балъкъэ-

- щыже ЭПутин Владимир зэхуэсым

«ЗэманыщІэм хуэфэщэн жэрдэмхэр» зэхуэсыр къызэрагъэпэщащ Палъэ кыхьхэм ятещыхьа жэрдэмхэмкІэ агентствэмрэ «Росконгресс Фонд» ІуэхущІапІэмрэ.

КъБР-м и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек наторхэм ІуэхущІэхэр зэфІэхыныр дэпсынщІэу APIAPO IIIIPIHOUPOAOM HOAF хэм я гъащ эр тынш зыш ын, мыхьэнэ рым къыбгъэдэк ыу утыку ирахьа

Бадзэуэгъуэм и 19 - 20-хэм Мэзкуу зиlэ лэжьыгъэхэр зэфlэдмыгъэкlыу гупыж 19-м щыщу 3-р ипэ ирагъэща 200-м хагъэхьащ. Ахэр къыхэзылъхьахэм Іэмал яІащ я жэрдэмхэр зэхүэсым къекІуэлІа инвесторхэм, ахэр къэзыщтэну зи мурадхэм я пащхьэ ирахьэну. Зэхуэсым и къызэгъэпэщакіуэхэм къыхагъэщащ туризм, мэкъумэш, цІыхубэр зыхуей хуэгъэзэн, промышленность, хьэрычэтыщІэ ІэнатІэхэм Къэбэрдей-Балъкъэрым куэд зэ-

рыщыпхузэфіэкіынур. «Палэ кыхьхэм ятещыхьа жэрдэмхэмкіэ агентствэм дяпэкіи нэхъыфіызэдгъэхъулІэфын Іыгъынымкіэ я клубым». Абы щызэ- жу дыдэлэжьэнщ, республикэм щыщу хуейщ. Зэманым къигъэув лъэпощ- хуэсахэр тепсэлъыхьащ. Урысейм хэлъэт зиlэ щlалэгъуалэр къыхэтшэнш шІэуэ къетхьэжьэ фи лъэр нэхъ жан ящІын хуейуэ аращ, заужьа хъун папщІэ зэфІэхыпхъэ жиІащ Кіуэкіуэ Казбек, зэхуэсым и япэ махуэм екіуэкіа лэжьыгъэм щытепсэ-

КЪУДЕЙ Іэминэ.

Республикэм и Іэтащхьэр кІэлъоплъ

Республикэм и психоневрологие интернатым и унафэщіымрэ а іуэхущіапіэм и хъумакіуэхэм я унафэщіымрэ зэраукіар зэрызэхагъэкіым хэхауэ кіэлъоплъ республикэм и Іэтащхьэ Klyэкlyэ Kaзбек.

УФ-м СледствиемкІэ и комитетым СледствиемкІэ и управлензу КъБР-м щыІзм уголовнэ Іуэху къызэІуихащ УФ-м и Уголовнэ кодексым и 105-нэ статьям и 2-нэ Іыхьэм и «а» пунктым (цІыхуитІ е нэхъыбэ зэраукІам тещіыхьам) ипкъ иткіэ. Хабзэхъумэ органхэм щіэпхъаджагъэр зэхэгъэкІыным хуэгъэза оперативнэ лэжьыгъэхэр ирагъэкІуэкІ.

КъБР-м и Іэташхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущіапіэ.

Мастэр храгъалъхьэмэ

Пневмококкым къегъэхъей тхьэмбылым, пэм, тхьэкіумэм, щхьэ куціым, нэгъуэщіхэм епха узыфэ шынагъуэхэр. А узыфэ зэрыціалэм сабийхэр щахъумэн папщіэ, и чэзум мастэхэр халъхьэн хуейщ. Къызэрапщытамкіэ, пневмококкым и мастэр жыджэру къыщагъэсэбэп зызыужьа къэрал 36-м сабий сымаджэхэр куэдкіэ щынэхъ мащіэщ.

КъБР-м Узыншагъэр хъумэнымкІэ и министерствэм сабийхэм медицинэ дэlэпыкъуныгъэ етыныр къызэгъэпэщынымкіэ и къудамэм и унафэщі Щоджэн Юлие къызэрыхигъэщымкІэ, нэхъыбэу узыфэр зыхуэлъэр илъэс иримыкъуа сабийхэрщ, псом хуэмыдэу мылъхуэсхэрщ. - А ныбжьым ит сабийхэм нэхъ псынщІэу къаубыд цІы-

хур зэрыбауэ Іыхьэхэм епха узыфэхэр, - жеlэ Щоджэн Юлие. - Псом хуэмыдэу сакъын хуейщ а сабийм нэмыщ! зи ныбжыыр илъэси 5-м нэмысауэ сабий садым кіуэ е щіэхщіэхыурэ сымаджэ хъу ціыкіухэр зиіэ адэ-анэхэр. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, къыщыхъу щы эщ пневмококк узыфэ зэрыціалэм щызыхъумэ мастэр хаіуну педиатрхэм адэанэм щыжраlэкlэ къащыфlэмыlуэху, езыр-езыру сабийр ягъэхъужыну иужь щихьэ. Апхуэдэ Гуэху бгъэдыхьэкТэхэм узыр нэхъри хегъэтlасэ. Мастэр хезыгъэлъхьэн зымыдэ адэ-анэхэр я сабийм и узыншагъэмкІэ шынагъуэ зыпылъ Іуэху пэщІэувэу аращ.

Пневмококк узыфэ зэрыц алэм игъэсым эджэнк эхъунущ балигъхэри: тхьэмбыл, тхьэмщІыгъу, гу-лъынтхуэ, фошыгъу узыфэхэр зи эхэр, зи ныбжьыр илъэс 65-м шхьэдэхахэр. Пневмококк узыфэ зэрыціалэм и мастэр сэбэп къыпхуэхъун папщІэ узыр нэхъыбэу къыщыхъей щІымахуэ лъэхъэнэр къэмысу, шыщхьэуlу мазэм, фокlадэм и пэщlэдзэм зыхегъэлъхьэн хуейщ. Мастэм ущlыщышынэн щыіэкъым. Ар зыхальхьэ щіыпіэм деж плъыжьыгъэ ищіынкіэ е къэпщынкіэ, къищынэмыщіауэ, температурэр дэкІуеинкІэ, шхыным уи гур хуэмыкІуэу, жейм уемызэгъыу ущытынкІэ хъунущ. Ахэр псори махуищым къриубыдэу пщхьэщыкІынущ.

Адэ-анэхэр сабийхэм я узыншагъэм жэуаплыныгъэ яІзу бгъэдыхьэу, узыфэ шынагъуэр къэзыгъэхъеину микробым огъэдыхьэу, узыфэ шыпаг эуэр ...--пэщіэтын щхьэкіэ ар храгъэлъхьэн хуейщ. ТХЬЭХУЩЫНЭ Ланэ.

КъБР-м и Іэташхьэ КІуэкіуэ Казбек гулъытэ хэха хуещі республикэм и «Дэ-Іэпыкъуэгъу псынщІэ» ІэнатІэм и автотранспортыр къэгъэщІэрэщІэжыным.

ИУЖЬРЕЙ илъэсишым къриубыдэу абы къыхуащэхуащ машинэ 58-рэ. Абы Іэщ. ЖыпІэ хъунущ иужь сымэхэмкіэ къызэгъэпэща, сымаджэр япэу мобилщ, 13-р щытыкІэ хьэнимобилщ.

жьыгъуэхэм хыхьэ санитар автотранспорту 206-рэ щы-

Иужьрей илъэсищым - автомобиль 58-рэ

щыщу 45-р иджырей Іэмэп- рей илъэсхэм республикэм и «ДэІэпыкъуэгъу псынзыхуэ- щІэм» и автомобилхэр къаныкъуэ медицинэ дэlэпы- нэ шlагъуэ шымыlэу шlэуэ къуныгъэр щагъуэт авто- зэрахъуэкlауэ. Абы и фІыгъэкІэ къуажэхэм щыІэ лъэм итхэм хуэщіа реа- медицинэ Іуэхущіапіэхэри зыхуэныкъуэ транспорткІэ Псори зэхэту Къэбэрдей- къызэгъэпэща хъуащ икІи Балъкъэрым «В», «С» лІэу- цІыхухэм хуащІэ Іуэхутхьэб-

зэхэри ефіэкіуащ. **ЩХЬЭЩЭМЫЩі Изэ**.

Гулъытэ хэха хуащі

Іэщіагьэ щрагьэгьуэт курыт еджа- гьэгьуэту Прохладнэ дэт курыт еджапіэхэм зегъэужьыныр, я пщіэр піэм. къэІэтыныр Къэбэрдей-Балъкъэрым и жылагъуэ политикэм и къалэн нэкэм и Іэнатіэ зэмыліэужьыгъуэхэр зы-

щІагъэ щрагъэгъуэт еджапІибгъу, къэрал университетхэм хэту еджапІибл шыІэш. Абы къишынэмыщІауэ, уней гъэпэщу КъБР-м ІэщІагъэ щрагъэгъуэт ІуэхущІапІищ итщ. «Егъэджэныгъэ» лъэпкъ пэхуэщІэм (проектым) къыхэкІ мылъкумкіэ Іэщіагъэ щрагъэгъуэт курыт еджапіэхэм псоми лъэщапіэхэр, гъэунэхупіэхэр, лабораторэхэр къыщызэрагъэпэщ. Ахэр зэрыщыту техникэк і э узэдащ, еджэныгъэри лэжьапіэ Іутым и Іэнатіэм ещхьу гъэпсащ.

Дызэрыт илъэсым ди щІыналъэм Абыхэм ящыщщ, псалъэм папщІэ, «Уэздыгъэ кlапсэхэр исыным щызыхъумэ Іэмэпсымэхэмрэ автоматикэмрэ гъэлэжьэныр икІи зэгъэпэщыжыныр», «УэзкІэлъыплъыныр икІи къэгъэщІэрэщІэжыныр», «Электролэжьыгъэхэр», «Сулакіуэ Іэнатіэхэр», «Гъущіхэкіхэм елэхъужь Хьэмдэхъу Башир и цІэр зезыхьэ, мэш промышленность псынщІэмкІэ Іэнатіэхэм папщіэ Іэщіагъэ щрагъэгъуэт гъуэм сом мелуани 175,5-рэ тригъэкіуэ-ІуэхущІапіэм, Іэщіагъэ зыбжанэ щра- дащ.

«Мэкъумэшыр, промышленностыр, энергетикэр, жылагъуэм Іуэхутхьэбзэ хъыщхьэхэм ящыщщ. Республикэм хуэщ энымк э энат эхэр иджыпсту хуэит апхуэдэ Іуэхущіапіэхэм экономи- дәу Іэщіагъэлі шыхуэныкъуэ куэд щіауэ піәу лъэщапіэ 72-рэ къыщызэіуахыкъэхъуакъым. Ар къэгъэнауэ, дэтхэнэ хуэныкъуэ Іэщіагъэліхэр къыщіе- зы унэтіыныгъэмкіи іэщіагъэрэ щіэныгъэрэ зэзыгъэгъуэтым хузэфІэкІынущ уней ІуэхущІапІэхэр зэригъэпэщыну, КЪЭБЭРДЕЙ-БАЛЪКЪЭРЫМ Егъэ- шхьэхуэлажьэ икіи хьэрычэтщіакіуэ джэныгъэмрэ щіэныгъэмкіэ и минис- хъуну. Абыхэм бгъэдалъхьэну щіэнытерствэм епхауэ ди щІыналъэм Іэ- гъэм иджырей бгъэдыхьэкІэщІэхэр, къэхутэныгъэщІэхэр, технологиещІэхэр и лъабжьэу зэрыщытынум къыхэкІыу, заужьыну Іэмалыфіхэр яіэнуш, ІэнамылъкукІэ еджэныгъэр къыщызэра- тІэм хьэрхуэрэгъу щызэхуэхъукІэрэ цІыхубэр зыхуэныкъуэ хьэпшыпхэмрэ Іэмэпсымэхэмрэ къыщІагъэкІыфынущ, Іуэхутхьэбзэхэр хуащІэфынущ», жеІэ КъБР-м и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек.

2024 гъэ пщІондэ Къэбэрдей-Балъкъэрым лъэщапіэ 29-рэ къыщызэіуахыну траухуэ. А мурадыр зэщІа хъун пап-WorldSkills-м къигъэув щапхъэхэм тет щІэ КъБР-м и бюджетым къыхэкІыу хъуэнымкІэ щхьэпэ яхуэхъунущ, курыт 2022 - 2024 гъэм сом мелуани 198,2-рэ трагъэкІуэдэнущ.

БлэкІа илъэсищым къриубыдэу лъэщапіэ 11 къыщызэіуахыну я гугъэщ. лъэпкъ проектым ипкъ иткіэ транспортым, логистикэ хуэІухуэщІэхэм, хъыбарегъащіэ ізнатізхэмрэ технологиемрэ, ухуэныгъэм, жылагъуэ Іуэхугъуэхэм, мэкъумэшым епха унэтІыныгъэхэмкІэ дыгъэ кlaпсэхэр шэщіыныр, зехьэныр, ди щіыналъэм лъэщапіэ 32-рэ къыщызэІуахащ. 2019 гъэм къриубыдэу машинэ зехуэкіэмрэ гъуэгу хуэіухуэрэт щІынымрэ дизайнымрэ», «Къегъэ- щІэхэмкІэ колледжым, гуманитар-техникэ колледжым, «УхуакІуэ» колледжым жьыныр», «ГъущТыр зэпыгъэвэным епха лъэщапТэ 15 къыщызэрагъэпэщащ. лэжьыгъэхэр», «Шыгъыным и компью- 2020 гъэм мэкъумэшымрэ промыштер графикэр», «Щыгъыным и техноло- ленность ІэнатІэхэмкІэ ІэщІагъэ щрагиер», «ПщафІэ», нэгъуэщІхэми епха гъэгъуэт колледжымрэ гуманитар-тех- бжыгъэр процент 80-м нэгъэсыныр, щызэlуахынущ Совет Союзым и ЛІы- лэжьэн щыщадзащ. Нэгъабэ мэкъу- хузунэтlа классхэр къыщызэlухыныр, колледжымрэ мэкъумэшымрэ промышленность Іэна- щІыналъэм щыІэ, ІэщІагъэ зэмылІэу- хъуэныр, «Профессионалитет» проектіэхэмкіэ іэщіагьэ щрагьэгьуэт кол- жьыгъуэхэр щрагьэгьуэт іуэхущіа- тым ипкъ иткіэ «Промышленность псынледжым, мэкъумэш курыт еджап!эм, п!эмрэ лъэщап!и 8-м я лэжьыгъэр яу- щ!э», «Мэкъумэш Іэнат!э», «ІТ-техно-

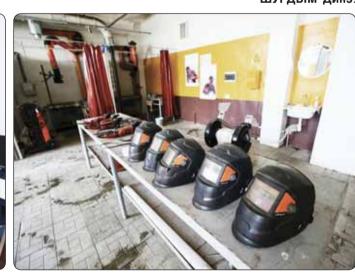
Апхуэдэ щІыкІэкІэ, лъэпкъ проектым ипкъ иткіэ КъБР-м Іэщіагъэ щрагъэгъуэту ит курыт еджапіэхэм щіалэгъуалэр ІэнатІэм хуэІэижь зыщІ, иджырей технологиехэр я тегъэщіа-

Къыхэгъэщын хуейщ ІэнатІэхэм я реестрым хыхьэ ІэщІагъэхэм я бжыгъэм зэрызрагъэубгъуар, зэи щымы а унэтІыныгъэщІэхэри къызэрыхыхьэр. Апхуэдэу, псалъэм щхьэкІэ, реестрым ущрихьэлІэнущ «ЩІы хуэІухуэщІэхэмрэ мылъку зэхущытыкІэхэмрэ», «МафІэс шынагъуэншагъэ», «ЩытыкІэ къызэрымыкІуэм зыщыхъумэн», «Графикэмкіэ дизайн», «Дыщэкі», «Слесарь» ІэщІагъэхэм. Абы къищынэмыщІауэ, колледжхэр къэзыуххэм ІэнатІэ егъэгъуэтыным телажьэ центрхэр къызэрагъэпэщынущ. Ахэр щІыпІэхэм щыІэ къулыкъущіапіэхэмрэ къэрал Іуэхущіапіэхэмрэ япыщіауэ щытынущ, колледжхэр къэзыухахэм лэжьапІэ къалъыеджапІэр къэзыуххэм ІэщІагъэ къыхахынымкіэ ядэлэжьэнущ. Къызэралъытамкіэ, 2021 гъэм апхуэдэ центрхэм я фіыгъэкіэ лэжьапіэкіэ къызэрагъэпэщащ колледжхэр къэзыухахэм я про-

цент 63-рэ хуэдиз. «Мы лэжьыгъэр щІэдгъэхуэбжьэн хуейуэ къытпэщылъщ», - жиlащ Klyэкlyэ Казбек. КъБР-м и Іэтащхьэм и унафэкіэ, Іэщіагьэ щрагьэгьуэт еджапіэхэр къэзыух ныбжьыщІэхэр лэжьыгъэкІэ къызэгъэпэщыным теухуа программэ мыгувэу зэхалъхьэнуш. Мы лъэхъэнэм зэхагъзувэ программэр 2030 гъз пщіондэ лэжьэну ягъэпс. Абы щыубзыхуащ ІэщІагъэм хуеджэну ныбжьыщІэхэм я Іуащхьэмахуэ егъэджакіуэхэм я щіэныгъэм хэгъэтІыпщащ. Къэралым и мылъкуу а Іуэху- логиехэр», «Туризм» ІэнатІэхэр зи лъабжьэ колледжхэр къызэlухыныр.

ШУРДЫМ Динэ.

Электрокъарур къызэрабж иджырей Іэмэпсымэхэр Налшык къыщыщІагъэкІ

«Телемеханика» Іуэхущіа- щытахэр. про мы зэманым щізупшіэшхуэ зиіэ телемехани- хэгъэхъуэнымкіэ гъэкі икіи шынагъуэншапромышленностым и Іэнащагъэхьэзыр тэш.

2019 гъэм елъытауэ 2020 гъэм заводым езым игъэпроцент 27-кІэ нэхъыбэ къыщІихащ, 2021 гъэм ар 2020 процент 40-кІэ хагъэхъуащ. 2021 гъэм псори зэхэту заводым и продукцэм сом мелуан 34,5-рэ къыщ ихащ. къыщащэхуу щытахэм. Сыт хуэдэ гугъуехьхэр щымыlами, зэфlэкlыу иlэр апхуэдэ lэмэпсымэу мин 40 нерго» акционер зэгухьэны-къызэщlигъэуlуэри, «Теле- (сом мелуан 12 и уасэ), 2021 гъэ зэlухам. lэмэпсымэщlэр механика» зэгухьэныгъэм гъэм мин 70 (сом мелуан ипшыныжащ бюджетми, 30-м

КъБР-м и къалащхьэм дэт хэми я щ ыхуэу къытехуауэ

Ягъэхьэзыр продукцэм мыхьэкэ системэхэр, гъуэгухэм нэшхуэ и ащ рынокым щ этранспортыр щызэблэзы- упщіэ щызиіэ, электрокъарур къызэрабж иджырей къыщызэзыгъэпэщ электрон модулхэр къытехническэ Іэмэпсымэхэр, щагъэкыу зэрыщадзам. Мы программэм елэжьу хуелемеханика» акционер зэ- нымкlэ. хьэзыра продукцэм ахъшэу гухьэныгъэ зэlухам зэтригъэуващ электрокъарур къызэрабж «МИЛУР» элекгъэм елъытауэ аргуэру трон модулхэр щІыныр. И Балъкъэрым, апхуэдэу Кавфіагъкіэ а ізмэпсымэр каз Ищхъэрэ федеральнэ зыкІи нэхъ япэхэм хамэ къэралхэм

2020 гъэм предприятэм бюджетым хэмыхьэ фонд- къыщІигъэкІащ, 2022 гъэм

и япэ илъэс ныкъуэм игъэ-хьэзырар мин 45-рэ (сом мелуан 17,8-рэ и уасэ) мэхъу. Электрокъарур къызэрабж «МИЛУР» Іэмэпсымэм и закъуэщ къэралым щыІэ предприятэхэм я электрон зэфІэкІыр и лъабжьэу Урысейм щащІыр.

Мы ІэмэпсымэщІэр къыщІэгъэкІыныр Къэбэрдей-Балъкъэрым зэрыщызэтрагъэувам мыхьэнэшхуэ иІэщ хэкум и микроэлектроникэм зегъэужынымкІэ, ар зи лъабжьэ Іэмэпсымэхэр къышІэгъэкІыныр зэтегъэутіэхэм къыщагъэсэбэп нэ- жьащ «Ростех» къэрал кор- вэнымкіэ. Предприятэм и гъуэщі Іэмэпсымэ куэди порацэмрэ «Россети» ак- дежкіэ ар хэкіыпіэшхуэщ предприя- ционер зэгухьэныгъэ зэly- лэжьапlэ Іэнатіэщіэхэр къыхамрэ зэращіыліа зэгуры- зэгъэпэщынымкіэ, бюдже-Іуэныгъэм ипкъ иткіэ. А тым и Іэнатіэ псоми яіэрызэгурыІуэныгъэм тету «Те- хьэ налогхэр нэхъыбэ щІы-

> Иджыпсту «Телемеханика» зэгухьэныгъэр продукцэщІэр КъэбэрдейкъыкІэрыхуркъым округым и субъектхэм я деж щыпхыгъэкІыным теухуауэ йопсалъэ «Россети Кавказ Ищхъэрэ»-«Къэббалъкъэгъэ зэјухам. ІэмэпсымэщІэр иджыпсту ягъэунэху ар нэблагъэ и уасэ) зыубгъуауэ зыщэхуну зи му-

ХадэхэкІхэр гъэфІэІуным щІадзэ

елэжьу республикэм шыІэ заводхэм къыщіагъэкі продукцэм хагъахъуэ зэпытщ. Ахэр сыткій хуэщіащ зи къехьэліэжыгъуэр къэс дэтхэнэ къэкіыгъэми елэжьыным.

гъэфІэІуныр нагъэблэгъащ, иджы нащэм сервхэм я фІагъыр къэІэтынымкІэ.

Пхъэщхьэмыщхьэмрэ хадэхэкіхэмрэ и Іухыжыгъуэщи, заводхэм абы фізіугъэ зэмылі эужьыг туэхэр ктыхащі ыкі.

Помидорхэр гъэфізіун щіззыдза предприятэхэр щыІэщ. А къэкІыгъэм щыщу нобэм ирихьэл э тонн 200 нэблагъэ банкхэм иралъхьащ. Заводхэм я нэхъыбэм ягъэфІэІу помидорхэр езыхэм ГОРОХ щхъуант р Іухыжыныр икіи ар ягъэкі икіи ар сэбэп мэхъу хадэхэкі кон-

«Адыгэ псалъэр» къезыгъэхьхэм папщІэ

«Адыгэ псалъэ» зыІэрыхьэну хуейхэм хъыбар фыдогъащ в - шышхьэу ум (августым) къыщыщІэдзауэ ар къевгъэхьын папщІэ Іэ шыщІэвдз хъунущ Урысей пощтым и дэтхэнэ ІуэхущІапІэми.

Мази 5-м «Адыгэ псалъэ» газе-

тым и уасэщ: унэм ныфхуахьыну фыхуеймэ -

сом 604-рэ; фэ езым поштым къыщыфштэжынумэ - сом 550-оэ.

Ди индексыр П 5894

adyghe@mail.ru 🖸 Адыгэ Псалъэ adyghepsale.ru apkbr.ru smikbr.ru 💌 Адыгэ Псалъэ

Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетыр илъэс 90 ирокъу

Еджагъэшхуэ щэджащэ

Лъэпкъ бзэшІэныгъэм зыужьыныгъэм хэлъхьэныгъэ ин хуэзыщіа, абы и къэкіуэнум псэ хьэлэлкіэ хуэлажьэ лъэпкъ Іэщіагъэлі пажэхэм, ціэрыіуэхэм ящыщщ филологие щіэныгъэхэм я доктор, КъБКъУ-м и профессор, ЩІэныгъэхэмкІэ Дунейпсо Адыгэ академием, Акмеологиемкіэ Дунейпсо академием я академик, адыгэ еджагъэшхуэ икІи хэкупсэ нэс Апажэ Мухьэмэд Лэкъумэн и къуэр. Ар ящыщщ къыщалъхуа жылэм, къызыхэкІа лъэпкъым, адэжь щІыналъэм я пщіэр лъагэу зыіэта, зи гъащІэри, зи къарури, зи зэфіэкіри зыбгъэдэт Іуэхум

тыхь хуэзыщіа, ізужь купщіафіз зи щіы- лъыр, нэгъуэщіхэри. багъ къыдэлъ, зи ціэфіыр ди къэралым нэмыщІ, дуней псом щызэлъыщІэса цІыху

-сахШ сахых метальный междеШ ЧСЖАПА лыкъуэ жылэм къыщалъхуащ 1930 гъэм бадзэуэгъуэм и 5-м. Абы и адэ Лэкъумэн и гъащІэр мэлыхъуэ лэгъупэжьу ирихьэкІащ, гуащІэдэкІ лэжьыгъэм, гугъуехьхэм къапимыкІуэту, а щапхъэми тету игъэсащ и бынхэр. Адэм лъэкі къигъэнакъым къыщіэхъуэ щіэблэм щіэныгъэ яригъэгъуэтын папщіэ. Мухьэмэд и къуэш нэхъыжь Нэжмудин егъэджакІуэ ІэщІагъэр рабфакым щызригъэгъуэтащ, жылэм дэт курыт школым щыlащ, бзэмрэ литературэмрэ ныбжьыщ Іэхэм яригъэджу, апхуэдэуи ціыкіухэм музыкэмкіэ ядэлажьэу. ГъащІэ гъусэ хуэхъуа ІэщІагъэр къыхихынымкІэ и шынэхъыжьыр щапхъэ хуэхъуауэ къелъытэ Мухьэмэд. Апхуэдэу абы гъуэгугъэлъагъуэ хуэхъуащ адыгэ усакіуэ ціэрыіуэ Кіыщокъуэ Алимрэ филолог Іэзэ АбытІэ Мухьэбрэ.

Си псынащхьэм и къыщІэжыпІэр сыщалъхуа Щхьэлыкъуэ адыгэ къуажэжьырщ. Тпэмыжыжьэу псэуащ КІыщокъуэ Алим, АбытІэ Мухьэб. Бзэр джыныр си гум къыщ Іищтар, дауи, къыхэкІащ абыхэмрэ си къуэш Нэжмудинрэ ядэслъэгъуа щапхъэм. КІыщокъуэр а зэманым ціэрыіуэ хъуакіэт, Абытіэри бзэмкіэ щІэныгъэлІ Іэзэт, Къэбэрдейм щыщу щІэныгъэхэмкіэ япэу кандидат хъуар арат, - и гъащіэ гъуэгум ириплъэжу игу къегъэкіыж Апажэм. -Усэ тхыным сыдихьэхат хуабжьу а зэманым, си зэфІэкІым сыкъигъэгугъэуи къысщыхъужырт. 1950 гъэм педучилищэр къэзуха нэужь «Къэбэрдей пэж» республикэ газетым си усэ Іэрамэ къытрадзауэ щытащ. Газетым кіуэн ипэ къихуэу а усэхэм набдзэгубдзаплъэу хэплъа КІуащ Бетіал гъуэгу яритат абыхэм, сэри Іуэхум сытригъэгушхуат. Апхуэдэу хъуами, Къэбэрдей пединститутым сыщыщеджа илъэсхэм къыщыщІэдзауэ литературэр, усэ тхыныр нэхъ ІэщІыб сщІыри, урысыбзэмрэ адыгэбзэмрэ джыным нэхъ куууэ зеспщытащ, бзэр псэкіэ зыхэсщізу, ар фіыуэ слъагъуу сызэрыщытыр хьэкъыу спхыкІри. Си диплом лэжьыгъэри бзэм епхауэ згъэхьэзырауэ щытащ. «КІыщокъуэ Алим и лирикэм и бзэр» арат абы зэреджэр.

1нститутыр ехъулІэныгъэкІэ къэзыуха щІалэщІэм зэфІэкІ лъагэ зэрыбгъэдэлъым гу лъамытэу къэнакъым абы щезыгъаджэхэм. Абыхэм я чэнджэщкіэ Мухьэмэд еджапіэ нэхъыщхьэм урысыбзэмкіэ и кафедрэм щылэжьэну къэнащ, къэхутэныгъэщІэхэми занщІэу дихьэхащ. Институтыр университет ящІыжу аспирантурэ къыщызэГуаха нэужь, Апажэр ящыщащ абы япэу щіэтіысхьахэм. Абы и щІэныгъэ унафэщІ хъуауэ щытащ университетым и проректор, бзэ щІэныгъэлі цІэрыІуэ Балъкъэр Борис. Кандидат диссертацэр щІэх дыдэу хьэзыр ищ ащ Мухьэмэд ики ар Москва СССР-м щІэныгъэхэмкІэ и Академием БзэщІэныгъэмкІэ и институтым ехъулІэныгъэкІэ щыпхигъэкІащ 1965 гъэм. Зэман дэкІри, а институт дыдэм Апажэ Мухьэмэд щыпхигъэкІащ щІэныгъэ дунейм пщІэшхуэ щызыгъуэта и доктор диссертацэри.

Университетым щызэфІих егъэджэныгъэгъэсэныгъэ лэжьыгъэ иным дэщІыгъуу Апажэм дапщэщи зэфІихащ щІэныгъэ-къэхутэныгъэ купщафіэхэри. Ахэр ятещіыхьат урысыбзэмрэ адыгэбзэмрэ я зыужьыкІэхэм, абыхэм я зэхущытык эхэм, зэпыщ эныгъэхэм. А Іуэхугъуэхэм ятеухуа къэралпсо зэхуэсхэми дапщэщи жыджэру хэтащ щІэныгъэлІ гумызагъэр, и Іуэху еплъыкІэхэр утыкушхуэм къыщигъэнаlуэу. Бзэхэм я зыужьыныгъэм епхауэ щІэныгъэлІым и къалэмыпэм къыпыкІа лэжьыгъэхэр куэд дыдэ мэхъу. Абыхэм ноби пщіэшхуэ щаіэщ щіэныгъэліхэм, егъэджакіуэхэм, студентхэм, еджакіуэхэм я деж.

Псори зэхэту къапщтэмэ, монографиеу, бзэр зыджхэм я дэlэпыкъуэгъу тхылъу, псалъалъзу щізныгъзліым и къарум къитізсащ

гъэкІуэжыну

къагъэлъагъузу.

муслъымэнхэр

ахъшэр

къащтэныр

Къэралым и цІыху куэд

хуэныкъуэщ апхуэдэ дэlэпы-

къуныгъэм, псом хуэмыдэу

щыпсэу щІыналъэхэм исхэр

псэупіэ яухуэнуми, лэжьапіэ

Іэнатіэ къызэіуахынуми я

процент зытехьэ щіыхуэхэр

ягъэхьэкъыу. Аращи, ахэр

къахуэмыгъэсу пэплъэнущ

Урысейм и Банкым апхуэдэ

Къэралищым я

унафэщІхэм

я зэіущіэ

дуней псо терроризмэм пэ-

щІэтыным теухуа Іуэхухэм

щытепсэлъыхьыну нэхъ па-

сэу зэрытраухуам тету, Теге-

ран дыгъуасэ щызэјущјащ

Сирием щыІэ щытыкІэм,

унафэ къыщищтэнум.

яхуримыкъуу, ауэ

зэрыхьэрэмри

ятеухуа тхыгъэ 300-м фІэкІ. Абыхэм я нэхъыбапІэр адыгэбзэм, адрейр урысыбзэм яхуэгъэзащ. Къэралым и щІэныгъэлІхэр псалъэ гуапэкІэ япэу къыпэджауэ щытащ 1971 гъэм къыдэкІа, «Лексикография и классификация русских словарей» и тхылъым икІи Апажэр бзэм и къэхутакІуэ лъэщу къалъытащ. Апхуэдэу гулъытэшхуэ игъуэтащ «Типология словарей и читательских запросов к ним» тхылъми. Ар Финляндием щытрадза лэжьыгъэщ, иужькІэ Налшыки къыщыдэкІащ. Абыхэм къакІэлъыкІуащ «Русские энциклопедические словари» тхы-

- Ди анэдэлъхубзэм теухуауэ къыдэзгъэкla тхылъ псоми урысыбзэм куэду сыщытопсэлъыхь, сыту жыпІэмэ адыгэбзэр джыныр, абы епха къэхутэныгъэхэр егъэкІуэкІыныр къыгуэпх хъунукъым урыс лингвистикэм. Абы хэм сэ къыщызогъэлъагъуэ ахэр зэрызэхущытыр, зым зыр зэригъэбатэр, къулей зэрищІыр, - жеіэ Мухьэмэд. - Си лэжьыгъэхэм къызэщ аубыдэ социолингвистикэр, бзэхэм я зэуІуныгъэр, лексикологиер, лексикографиер, псалъалъэ энциклопедиехэр зыхуэдэхэмрэ зэрызэщхьэщыкІымрэ, урысыбзэмрэ адыгэбзэмрэ ятеухуа щіэныгъэм иіэ унэтіыны-

Апажэ Мухьэмэд и зэфlэкІ лъагэм теухуа псалъэ гуапэ жаlащ дунейпсо цІэрыІуагъ зиІэ щІэныгъэліхэу филологие щІэныгъэхэм я доктор, профессор Морковкин Валерий, бзэмкІэ щІэныгъэлі Дубичинский Владимир, филологие щІэныгъэхэм я доктор, РАН-м Кавказым ис лъэпкъхэм я бзэхэмкІэ институтым и къудамэм и унафэщІ Климов Алексей, РАН-м БзэщІэныгъэхэмкІэ и институтым и лэжьакІуэ нэхъыщхьэ, филологие щІэныгъэхэм я доктор Шагъыр Іэмин, щІэныгъэлІ цІэрыІуэхэу профессорхэу Дешериев Юрий, Щэрдан Іэбу, Текуев Мусса, Иуаныкъуэ Нурбий сымэ, нэгъуэщІхэри. Лъэпкъыр зэрыгушхуэ еджагъэшхуэм и гъащІэмрэ и лэжьыгъэмрэ къыщыгъэлъэгъуэжа «Апажэ Мухьэмэд и псалъалъэ дунейр» тхылъ гъэщІэгъуэни къыдэкІащ 2013 гъэм.

Бгъэдэлъ щіэныгъэ куумкіэ ядэгуашэу, гъэсэныгъэрэ Іэзагърэ яхилъхьэу ди республикэми нэгъуэщі щіыпіэхэми нобэ щыпашэ ІэщІагъэлІ куэдым гъуэгу яритащ Апажэм, лекцэхэм къахуеджэу, спецкурсхэр иригъэкіуэкіыу. Абыхэм я фіэщыгъэхэм къыбжаіэ яіэ мыхьэнэр зыхуэдэр: «Бзэхэр зэрызэдэлажьэ щІыкІэр», «Урысыбзэр щаджкІэ анэдэлъхубзэм и мардэхэр къэлъытэн зэрыхуейр» «ЕджапІэ нэхъыщхьэхэм щрагъэкІуэкІ бзэ щІэныгъэ къэхутэныгъэхэр», нэгъуэщІхэри КъинэмыщІауэ, хамэ къэралхэми и зэфІэкІ лъагэхэр щигъэлъэгъуащ адыгэ щІэныгъэліым. Чехословакием, Кубэм, Финляндием я еджапіэ нэхъыщхьэхэм щылажьэ егъэджакІуэхэм Апажэр къахуеджащ абыхэм гукъинэж ящыхъуа спецкурсхэм. Мухьэмэд жыхэтащ икіи куэдрэ я къызэгъэпэщакіуз хъуащ бзэщіэныгъэхэмкіэ екіуэкіа дунейпсо конгрессхэм, конференцхэм, симпозиумхэм. Абыхэм ящыщщ Гаванэ (1978 гъэ), Хельсинки (1986 гъэ), Тампере (1987 гъэ), Ювяскюль (1988 гъэ), Симферополь (1991 гъэ), Налшык (1993, 2000, 2003 гъэхэм), Псыхуабэ (1996, 2004 гъэхэм), Тбилиси (1998 гъэ), Сыхъум (1999 гъэ), Мейкъуапэ (2006 гъэ) къалэхэм, нэгъуэщі щіыпіэхэми щекіуэкіа зэхуэсхэр. Ди къэралым икіа егъэджакіуэ гупхэм я унафэщіу лажьэу, абы щіыхь пылъу иіэтащ ди лъэпкъ бээщіэныгъэм и зэфіэкіхэр, хэлъхьэныгъэшхуэ хуищащ ди къэралым щыпсэу лъэпкъхэм, псом япэу адыгэхэм, ди хабзэр дуней псом къаригъэщІэным.

Еджагъэшхуэр ноби хуолажьэ лъэпкъым и къэкІуэнум, ди бзэм зригъэузэщІу, зригъэlэту, ар езыгъэфlакіуэ къаруущіэ хилъ-фІым даІыгъщ и щІыбагъ къыдэт унагъуэм: и щхьэгъусэ Равидэ (ар Къазийхэ япхъущ), и къуэ Тимуррэ ипхъу Мадинэрэ, абыхэм я

щІэблэ дахэм. Адыгэ лъэпкъым щыщу, Кавказ къуршыжьхэм я жьэгур и псэупіэу, Совет Союзым и ціыхуу зэрыщытамкіэ мэгушхуэ нэхъыжьыфІыр. Мамырыгъэр щытепщэ щІыналъэ, шіэблэ узыншэ къызитэджыкіын Хэкуу сыт щыгъуи дыщытынри и хъуэпсапІэщ. Лъэпкъ щІэныгъэм зегъэужьыным илъэс куэд хъуауэ хуэлажьэ ди нэхъыжьыфІыр, ІэщІагъэлІ нэсыр, щіэныгъэлі ціэрыіуэр дяпэ куэдрэ Тхьэм иригъэт иджыри.

КЪАРДЭН Маритэ.

ТекІуэныгъэм ипэ - напэ Мэрзей Аслъэнбэч и тхылъышіэ щіэныгъэліыр зытепсэлъыхь цейми,

нэгъабэ къыдэкІар иджыри тыкуэнхэм шыбогъуэт. Ауэ гъуэтыгъуей дыдэр сыт жыпіэмэ, щіэныгъэліым и тхэкіэм къыпхыщ и лъэпкъым хуиІэ лъагъуныгъэрщ. Адыгэлым и шыфэлыфэр и щапхъэу, тхыдэ жыжьэм къыкіуэцірех Мэрзейм и цыхушхьэм зэй емыпцыжа уэркъ щауэм и дуней тетыкіэмрэ абы къару хуэхъу гупсысэк эмрэ. Нэхъ пасэу тхыдэджым и Іэдакъэ къыщіэкіа «Адыгэ зекіуэ» (2004) тхылъым щригъэжьа Іуэху еплъыкіэм зыщрегъэужь Мэрзейм мы лэжьыгъэми.

«АДЫГЭХЭМ я зауэлІ щэнхабзэр къызэрежьамрэ зэрызиужьамрэ» апхуэдэу зэбдзэкі хъуну къыщі экіынщ урысыбзэкІэ «Генезис и эволюция традиционой военной культуры черкесов» тхылъым и фІэщыгъэр. ЩІэныгъэлІ лэжьыгъэм узэрыщымыгугъауэ, Стивенсон, Верн, Рид, Конан-Дойл сымэ я романхэм ещхьу, жьы щІэту зэрех Аслъэнбэч и лъэпкъым теухуауэ ихъумэ гупсысэ гъэтІылъахэр. УрысыбзэкІэ зэрытхам лэжьыгъэр хамэм нэхъ хуэгъэзауэ къыпфІегъэщІ. Ар зэран хъуркъым дэтхэнэ зыми тхылъым и напэкІуэцІхэм зыкъышицІыхужынымкІэ.

Дэнэ щыщ адыгэми и лъэгум банэу хэлъш лей зытехьа лъэпкъым ар хуэфащэу къыщыщІа хуэдэу къагъэлъэгъуэн папщіэ, трагъэіукіа ціэ мыхъумыщіэхэр. «Абрэдж», «хъунщакіуэ», «хьэіуцыдз» псалъэхэм хуэдэу лъэпкъым кІэрагъэпщІа политикэ хъуэрхэм дзыхьышхуэ яхуэпщ зэрымыхъунум тепсэлъыхьурэ, Мэрзейм тхылъеджэм гурыІуэгъуэ щещІ адыгэ зауэлІым, «уэркъ щауэ» хъужым. дунейм щыціэрыіуэ хъугъуэфІыгъуэхэм яхыубжэну зэрыхуэфа-щэр. Ухуитщ ар «япон самурай», «урым пират», «бгырыс абрэдж» мыхьэнэхэм хуэбгъэкlуэнуи. Ауэ лъэны-къуэкlэ къаплъэм ІэщІэкІыу, лъэпкъым шышым зыхищІэу, уэркъ щауэм бгъэдэлъыр дэзыгъэціыху щіэныгъэлІыр езыри зытепсэлъыхьым зэрищапхъэр и псалъэм щІэлъ къарум уи фІэщ ещІ. Дауи имыщІынрэ? Аслъэнбэч адыгэліым и шыфэліыфэм псэ къыхэзыгъэхьэжа, ар нобэрей дунейм езыгъэзэгъа ціыху щапхъэ къудейкъым. И тхыдэдж щІэныгъэр и псэукіэм теплъагъукіыу, лъэпкъым дыгъуаси, ноби, пшэдеи зэриІэм и нэщэнэу, Мэрзейр узыдэплъеипхъэ цІыхуу жылагъуэ гъащІэм хэтщ. И къару къызэрихькіи, езыр зи щапхъэ щІэныгъэр дунейм щызэбгрегъэкі.

НапэкІуэцІ 400-м иригъэзэгъаш Аслъэнбэч «адыгэ щауэм и образыр». Тхылъым псалъэуха щ агъуэ къибджыкІыркъым, кІахэхэми жаІауэ, гур имыгъэлъэпэрапэу. Тхыдэр зимыхамэ псори щыгъуазэ хуэдэу щытщ ныр мыпсалъэшхуэІуэмэ, щІалэм

фочхэми, сэшхуэхэми, къинэмыщі адыгэ зэуэкІэ хуэІухуэщІэхэми. Ауэ Мэрзейм хуэдэу абы и мыхьэнэ куур зи псэм пхыкіыу щіэныгъэліыбзэм изыгъэзэгъэфахэр мащІэ къудейкъым, закъуэт акъуэххэщ. «Адыгэхэм я зауэлІ щІэнгъуазэ» фІэпщыфынущ зи гугъу тщІы тхылъым, апхуэдизкІэ къанэ щымыІзу уэркъ щэнхабзэм и лъэныкъуэ псоми и нэр техуащ щІэныгъэлІми.

Іыхьихыу зэхэгъэуващ Мэрзейм и ІэдакъэщІэкІыр: «Зауэм адыгэ гъащІэм щиубыд увыпІэмрэ адыгэ зауэліым лъэпкъым и пащхьэ щиіэ пщІэмрэ», «ЗэуэкІэ хабзэр», «Шымрэ шум и узэдыкіэмрэ», «Щіалэр зауэлІ гъащІэм зэрыхуагъэхьэзырыр», «Адыгэ уэркъхэр хамэ къэралыдзэхэм хэпщ а зэрыхъуамрэ абыхэм я зауэлІ хабзэм хэлъхьэныгъэу хуащамрэ». Тхылъыр зэхуещыж «Зекіуэм пыщіа дин хуэіухуэщіэхэм».

ЦІыху щхьэхуэм ещхьщ лъэпкъри. Хэт къагурыІуэну, ищІа псори фІым хуахьыну щіэмыхъуэпсыр? КъагурымыІуэм щошынэ, зыщышынэм пцІы тралъхьэ. Ауэ щыхъукІи, я нэ къыф Іэнар Іэщ Іапхъуэт. Адыгэр быдэкъым. Узэхъуэпсар игу пык! къудейкъым, ар къыуитыныр и лъэпкъ хьэлщ. Уеблэмэ фІыщІэ умыщІми едэ, уэ абы нэхъыфІ уищІмэ. Сыт дигу хигъэщІын щІыхуейр лІэщІыгъуэ бжыгъэкІэ адыгэхэм къебгъэрыкІуа псоми лъэпкъым зыгуэр зэрыбгъэдахам, абы ей гуэр зрахьэліэмэ, езыхэр ефіакіуэу къызэралъытам?! Ди къару илъыгъуэу щытамэ, «къыддоплъей» тхужыІэнурэ, дигу хэхъуэнут. Ауэ, ди жагъуэ зэрыхъущи, нобэ ди къарууншэгъуэщ, ди дэхуэхыгъуэщ, ди тхьэмыщкІэгъуэщи, «къытфіадыгъу» жыдоіэ. Мэрзейм дигъэлъагъу тхыдэ жыжьэм хэтахэм ещхьу, кІуэдыжынкІэ дымышынэу бзэ къулей, щэнхабээ пхуимыудыжын, хамэм дэмыплъей щІалэгъуалэ, ущызымыгъэуэжын нэхъыжь дрикъуу дијамэ, иджыри ди гур утјыпщауэ дыхущытыфынут адыгэшым - къэрэшеиш, адыгэ фащэм - балъкъэр фащэ, джэд лыбжьэм - осетин шхыныгъуэ, адыгэ цейм - къэзакъ щыгъын зэрыфІащым. Дэри дыкъызыхэкІахэр зэрымынэхъыкІэр, драгъэкІуэтыпауэ щытми, ар лыгъэншагъэм зэримынэщэнэр гупсысэ нэхъыщхьэу кІуэцІрех Мэрзейм и тхылъым и пэм щегъэжьауэ и кІэм нэс.

ТхылъыщІэ утыку къыщитхьэкІэ, абы щыщ пычыгъуэу ди нэ къыфІэнахэм газетеджэми гу лъедгъэтэну тфіэфіщ. Аслъэнбэч и тхылъыр пычыгъуэ-пычыгъуэу, псалъэуха-псалъэухауэ мы дунеишхуэм тупхъэну уасэ и экъым. АдыгэцІэм хуэмыфащэу къыкІэрыпщІа бжьыгъэхэр кІэригъэкъэбзыкІыжащ, и напэ итхьэщІыжащ жыпІэ-

и зэфІэкІым нэхъыби хуэфащэт.

Достоевский Фёдор зы жыІэгъуэ цІэрыІуэ иІэщ Сервантес и «Дон Кихот» романым теухуауэ. «Дунейр къутэжрэ, сыт цІыху цІыкІум фхузэфіэкіар жиіэу ди Тхьэр къыдэупщімэ, Сервантес и тхылъыр хуэтшиинщи, мыпхуэдэу жытІэнщ: «Мис, мы тхылъыр ттхащ!» А псалъэ шэрыуэр уигу къегъэкІыж Мэрзейм и лъэпкъ ухеижыкІэми. «Сыт адыгэхэм фхузэфlэкlap?» - жаlэу, дыхагъэзыхь хъумэ, дэри жэуап еттыфынущ: «Мис, мы тхылъым гурыlуэгъуэу итщ дэ къыддэфлъэгъуа псори щытщІэм дигу Іей зэримылъар. Дыщыхилъафи дыщытекІуи цІыху сурэтым дикІыным нэхъ дызыщымэхъэша зэрыщымыlар».

«Пэжщ, адыгэхэр щрагъэкІуэтащ абдежым, - щетх Аслъэнбэч напэкІуэцІхэм я зым. - Ауэ а икІуэтыкІэр, Монтень зэрыжиlауэ, текlуахэр зыщІэхъуэпс икІуэтыкІэт».

«СытекІуэ закъуэмэ, ар дапхуэдэуи ирехъу» гупсысэр къемызэгъщ адыгэ зауэлІым дежкІэ, - дыкъыщоджэ нэгъуэщІыпІэ деж. - Уэркъ хабзэм утемыкіыу зауэзэрыліым ухэкіуадэмэ, абы ущыхилъэфауэ къикІыркъым. ЗэпэщІэува къарухэр зэхуэмыдэу, узэрыхэкІуэдэнур гурыІуэгъуэу щытми, узэуэн хуейщ. Мызауэу зитыныр Іэмал зимыІэщ уэркъ щауэм дежкіэ, и напэр къэзыхъумэн мамырыгъэ е зэгурыІуэныгъэ къыхуамыгъэтІылъмэ. Апхуэдэу ухэкІуэдэным пщІэуэ пылъыр нэхъыбэщ, Іэщэр птрахыу пщылІыпІэм урагъэувэным нэхърэ». «ЛІэныгъэр - хуитыныгъэщ», - жаlэ адыгэ зауэлІхэм».

Мэрзейм и тхэкІэм уигу лейуэ зэрыхигъахъуэ Іэмалу хэтщ адыгэ тхыдэм и напэкіуэці къэс іуэху еплъыкіэ зэрыбгъэдилъхьэр. Уеблэмэ адыгэм и тхыдэр зы цІыхум и натІэ къратха хъыбарым ещхьу, жыжьэри гъунэгъури щызэрипхыу гъэщІэгъуэ-

ну зэхеухуанэ. А гупсысэр тІуащІэу щыпэжщ тхылъыр къыщыдэк а 2021 гъэм илъэс 505-рэ ирикъуа Мардж Дабикъ зауэзэрылІым теухуа Іыхьэм Адыгэ щ алэхэр Мысырым къызэрыщыхутэу щыта гъуэгум, абы щыІэ щэнхабзэм бзэр ямыщІзу зэрыхэзагъэм, зэрызахъуэжым, къинэмыщІхэм тепсэлъыхьурэ, щІэныгъэлІыр бгъэдохьэ шэрджэс мамлюкхэм я кІуэдыжыгъуэми. А адыгэ лІыгъэм и иужьрей гъыбзэр апхуэдизкІэ Іэзэу къреш Аслъэнбэчи, ярэби, мыпхуэдиз икІуэтыныгъэр адыгэ муслъымэным къыщІритар нэхъри нэхъ цІэрыІуэ, нэхъри нэхъ щапхъэ лъагэ ищіын щхьэкіэу піэрэт жыуегъэіэ.

«Адыгэ гупсысэкІэмрэ абы и фипософиемрэ нэгъэсауэ наlуэ къыщыхъуащ Уэсмэн къэралыгъуэм езэуа адыгэ мамлюк пащтыхьыгъуэмрэ иужькІэ Урысей империем пэщІзува Адыгэ Хэкумрэ щекІуэкІахэм. А тІуми лъэпкъыр щызэтракъутэри адэ-модэкІэ щызэбграп-хъащ: 1517 илъэсми, 1864 гъэми», жеlэ Мэрзейм. - Хъуэткъуэ Самир зэреплъымкlэ, 1517 гъэм къэхъуамкlэ лъэпкъыр 1864 гъэм къыщыщІынум хуигъэхьэзыру арат ухыгъэм. Абы щыгъуэ лъэпкъым и зы Іыхьэм къыщыщіар иужькіэ зэрылъэпкъыу зыхищІащ».

Мэрзейм и лэжьыгъэр куу щхьэкІэ бээ тыншкіэ зэрытхам, хъыбархэмрэ шыпсэхэмрэ, усэхэмрэ псалъэжьхэмрэ куэду зэрыхэтым щІэщыгъуэ ящІ. Тхылъыр зэхуещІыж и кІэм ит псалъалъэ-гуэдзэным. Ар сурэткІэ ягъэщІэращІэ адыгэ тхыдэм зи цІэр къыхэщ ліыхъужьхэм, адыгэ іэщэхэкІхэм, кхъухьхэм, мэІухэм, къинэмыщі уэркъ шыфэліыфэм я дамыгъэхэм.

Имыухын гъащІэ щыІэкъым ипэжыпіэкіэ. Адыгэ щауэм и псэукіэр армырами зауэзэрылІ зэкІэлъыпытщ, напэ иІэу ирихьэкІа дуней Іыхьэр уэркъым зэрыхуэфэщэну иухыу. ГъащІэр щыуэфІи, щыуэлбани, цІыхур зыгуэрым пэщІэтын хуей мэхъу. Захуэр къуаншэм пикІуэт щыхъуну зэмани къэхъуакъым. Ар уи еплъыкІэмэ, мыхьэнэ иІэкъым сыт хуэдэ лъэхъэнэм ухиубыдами. ТекІуари ар зытекІуари малІэ. Дэнэ щыІэ нобэ Ермоловыр? Засс? Николай? Александр? «Фэ фи лІахэр мафІэм хэтщ, дыдейхэм жэнэтыр я унапіэщ», - жызыlам ещхьу, сэшхуэр зи къалэмми, къалэмыр си сэшхуэми плъапІзу яІэр а зыращ - ялъэкі къызэрамыгъэнар къагурыІуэну. «Хахуэу, уи псэ уемыблэжу узэуэныр уэркъ щауэм и къалэнщ, - етх Мэрзейм. - Текlуэ-ныгъэр зи ІэмыщІэ илъыр Алыхьращи, ар сытым дежи нэхъ хахуэм Іэрыхьэу щыткъым».

Дунейм езым нэхърэ нэхъ лъапІэу зыгуэр зэрыкіуэціыгъэпщкіуар, гъащіэр нэр зытепщіыпщіыкі а мыщіэ лыдым и къэухь къудейуэ зэрыщытым и щыхьэткъэ а псалъэухар?! Сытынкіи хъуну а мыщіэр? Пщіэ? Мылъку? Щіэныгъэ? Узэреплъщ. Мэрзей Аслъэнбэч и тхылъым ар напэ къабзэрауэ жыдегъэІэ.

ЧЭРИМ Марианнэ.

фымыпсалъэ »

Тыркум щыщ адыгэ лъэпкъ зэгухьэныгъэхэр утыку къихьащ «Тыркур зи щІыналъэр тыркухэращи, мыбы адыгэбзэкІэ фыщымыпсалъэ» жиlэу, Истамбыл щыщ адыгэхэм къащыхьа гъуэгурыкІуэм унафэ хуащ ыну къэрал 1этащхьэхэм зыхуагъазэу.

АВТОБУСЫМ е метром къыщыхъуа дыдэр наІуэу щыплъагъуркъым мы махуэхэм зэбгратыкІа вилеом. Мыхьэнэ зиІэр адыгэбзэ зэрызэхихым зэгуигъэпа тырку цІыхухъур абы ирипсалъэхэм зэращыхьарщ. ИужькІэ хэр Тыркум къыщІыщыхукъызэрыщІэкІамкІэ, адыгэ щіалэр и анэм адыгэбзэкіэ епсалъэу арат. Уи гуапэ зэрыхъущи, «делэм уфІэ- сымаджэщми, гъащІэр ще-кІынщ» Іэмалырщ ира- кІуэкІ дэтхэнэ щІыпІэми къыхьэлІар къаугъэшхуэ къызэ- щыбгъэсэбэпыну ухуитщ. Ар рыпхыфыну Іуэхум. КъыкІэлъыкІуэ видеом щыболъагъу псэлъэкІэ зыщІэхэм къэфэкІи зэращІэр, сытми,

псори джэгукІэ зэрызэтрау-ІэфІэжар.

14-M Бадзэуэгъум Тыркум и КАФФЕД-р утыку къихьащ адыгэ лъэпкъ зэгухьэныгъэу 52-м я Іэр зыщІэлъ джэпсалъэмкіэ: «Тыркум и КАФФЕД-м псори къыхуреджэ адыгэбзэм къыщхьэщыжыну, абы хуэмыфащэ ирапэсыным ща хъумэну, - дыкъыщоджэ абы.

Автобусым я анэдэлъхубзэкІэ псалъэу исхэм къащыхьа ліыми унафэ хуащІыну къыхудоджэ. Адыгэтар лъэпкъгъэкІуэдым и Іэужьущ. Дэтхэнэ анэдэлъхубзэри щІыбми, автобусми, кіуэкі дэтхэнэ щіыпіэми къыконституцэм къыдит хуитыныгъэщ».

КЪУДЕЙ Іэминэ.

Илъэс 53-рэ ипэкіэ, 1969 гъэм бадзэуэ-гъуэм и 20-м, США-м «Аполлон» зыфіащауэ щыта и уахэрыкіуэ кхъухьыр дунейм щыяпэ дыдэу Мазэм щетІысэхащ (кърахьэкІа хъыбархэм ятетшІыхьмэ), зэрыжаіэжымкій, а къэралым и астронавтхэр а уафэщіым и гущіміум «тешэсащ».

АРЩХЬЭКІЭ иджыри къыздэсым гуры-Іуэгъуэкъым зи гугъу ящІ Іуэхур ипэжыпІэ къэхъуарэ уи фІэщ пщІыфын хуэдизу зэхэухуэнауэ шытарэ. И шыпкъапІэр зэхэгъэкіынымкій Іэмалу щыіэр зыщ: ди планетэм дяпэкІэ илъэтыкІыну зыщыгугъ «уафэ шухэр» Мазэм и гущІыІум щрагъэтІысэхыу, зи гугъу ящіауэ щыта щіыпіэм зыщегъэплъыхьынырш...

Хьэршыр джынымкІэ ди хьэрхуэрэгъухэм, уи фІэщ пщІыфын хуэдизу, утыку къралъхьауэ щыта мы Іуэхур къызэрекІуэкІам кІэшІ дытепсэльыхынщ. Дапхуэдэу щымытами, ари и зы Іэмалш ЩІы Хъурейм щыпсэухэм нэгъуэщі уафэщіхэр къагъэіурышІэнымкІэ пхыплъыпІэрэ хэкІыпІэу къахутахэм адэкіи зегъэубгъунымкіэ.

КъызэрекІуэкІар

1961 гъэм США-м щыщІадзат «Аполлон» зи фІэщыгъэ программэу космонавтикэм зегъэужьыным хуэгъэзар гъащІэм щыхэпщэным (Мазэм щитІысыкІыным теухуа Іыхьэри хэту). Зыхуагъэувыжа къалэным теухуауэ 1962 гъэм фокІадэм и 12-м а къэралым щыпсэухэм я пащхьэ къыщыпсэлъат США-м а лъэхъэнэм и Президенту щыта Кеннеди Джон.

Программэр гъэзэщІэныр и пщэ далъхьат 11-нэ Дунейпсо зауэм кърикІуахэм япкъ иткІэ Германиер зыбгынауэ щата нэмыцэ щІэныгъэлі ціэрыіуэ Вернер фон Браун. Арат къэзыгупсысар ЩІы Хъурейм щхьэщыт хьэуам ищхьэкіэ щыіэ и нэзым, хьэршым ухэзышэу къалъытэм, пхыкІыфа Фау-2 зыфІаща ракетэри.

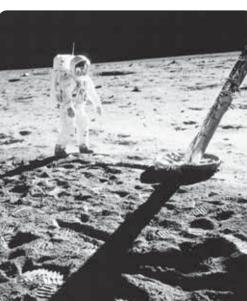
Къыхэгъэщыпхъэр аращи, США-м къызэрехъуліа щыіакъым и щіэдзэгъуэм иутіыпща кхъухьлъатэхэр хьэршым нигъэсынымкІэ зыхуигъэувыжауэ щыта къалэныр. И япэ ракетэхэр уэгум зэрызыщагэта щагъуэ щымыІэу, е щызэтекъутэжырт, е къыщызэщІэлындэурэ езыр-езыру къыщыуэжырт. ЗэрыжаІэжымкІэ, а лъэхъэнэм НАСА-м и ехъулІэныгъэ нэхъыщхьэу щытыгъар 1967 гъэр къихьэху иутІыпща и кхъухь псоми ящыщу зыр ди планетэм и орбитэм зэрихьэфарщ. АрщхьэкІэ, ари, уахэм къызэрыщилъэтыхьа щымыІэу, къыщызэтеуэжат.

Итlани, ди щІэныгъэлІхэми къызэралъытэу, США-р мы Іуэхум и щІэдзэгъуэм лъэпощхьэпо куэдым зэрыщы ущ Гар бгъэщІэгъуащэ хъунукъым. Сыту жыпІэмэ, ди къэралым и ІэщІагъэлІхэри апхуэдэ дыдэу гугъу зэдехьат, Совет Союзым и космонавту иужьым дуней псом цІэрыІуэ щыхъуа Гагарин Юрий хьэршым яутІыпщын ипэ къихуэу. Ди щІэныгъэлІхэми ЩІым трагъэлъэтыкіыну япэщіыкіэ зытегушхуар кхъухь дыдэу щымытми, абы и зэпкърылъыкІэм хуагъадэ макетхэр уэгум игъэхьэнырт.

1967 - 1968 гъэхэм американхэм яутІыпща Аполлон 4-нэ, 5-нэ, 6-нэ кхъухьхэр цІыху зэрымыст, абыхэм яхузэф эк ат Щ ым и орбитэм ихьэу къагъэзэжын. АрщхьэкІэ, зэрызыщагъэгуваи щыІэкъым (я нэхъыбэ дыдэр сыхьэт 20-кіэщ зэрекіуэкіар).

Адэкіэ, ищхьэкіэ зи гугъу тщіа проектым ипкъ иткlэ, дунейм къытрагъэхьа Аполлон -7-нэу 1968 гъэм жэпуэгъуэм и 11-м яутІып-

HEIDON DOMN MDIIICH IIJWH

щам астронавтхэу Ширра Уолтер, Айзли Донн, Каннингем Уолтер сымэ ирагъэтІысхьат.

Кхъухьыр, и етІуанэ гуэдзэныр (ступень) и гъусэу, ЩІым и «уэрдыхъум» (орбитэм) ихьэри, махуэ 11-кІэ ди планетэм и хъуреягъыр къилъэтыхьащ. АпщІондэхукІи ягъэунэхуаш Мазэм шыкІуэкІэ здрашэжьэну зыхуагугъэ пкъыгъуэхэм я быдагъэр зды нэсыр. Абы иужькіэ, кхъуафэм зыкіэритіэтыкіыу зыкіэришіэжа и етіуанэ Іыхьэм зыкъы эш игъэк ыпэш, езыми гулъэф тэк ү ищІри, ЩІым и хьэуа Іувым къыхыхьэжащ.

Аполлон-8-р, астронавтхэу Борманн Фрэнк. Ловелл Джеймс, Андерс Уильям сымэ зэрысар, 1968 гъэм и дыгъэгъазэм гъуэгу техьащ. Кхъухьлъатэр махуихым Мазэм нэсщ, и хъуреягъыр зыбжанэрэ къилъэтыхьри, зытекІа ЩІы Хъурейм къигъэзэжащ (американхэр щыхьэт зэрытехъуэмкіэ). Абы иужькіэ, ди планетэм зыкъытезы

ІэтыкІа Аполлон-9-ми 10-ми цІыхухэр исати, шІэныгъэлІхэм Мазэм «хуагъэтІыгъуэ» пкъыгъуэхэр хьэршым зэрезэгъым, къытрагъэзэжурэ, шыгъуазэ зыхуащІащ. ИкІэм-икІэжу, 1969 гъэм бадзэуэгъуэм и

16-м, ЩІы Хъурейм телъэтыкІащ Аполлон-11-нэу Армстронг Нил, Олдрин Базз. Коллинз Майкл сымэ зэрысар. Ар Мазэм екІуэталіэри, щетіысэхащ. Махуи 8 дэкіри, бадзэ-уэгъуэм и 24-м, Щіым къэзыгъэзэжа кхъуафэр Хы Хуэмым тешэсаш.

Тхыдэм къыхэна а илъэсым иvжькІи. «Аполлон»-хэм ящыщу къыкІэлъыкІуахэри (американхэм зэрагъэхъыбарымкІэ) Мазэм щепсыхащ е и хъуреягъыр къалъэтыхьаш. ящыщ дэтхэнэми къащыщіа шымыІэу.

Аполлон-17-р - иужьрейр арати, ар уахэм къыщыддэгъуэгурыкіуэ уафэщіым щетіысэхар 1972 гъэрщ. Абы лъандэрэ цІыхуцІэ зи-Іэ Мазэм шебэкъуэхакъым...

Аршхьэкіэ, ишхьэкіи къызэрыщыхэдгъэшаши, ахэр псори дызыгъэгуф эт. мы Іуэхум - американхэр Мазэм мызэ-мытІэу шетІысэхауэ зэрагъэхъыбарым - мыгурыТуэгъуэу хэлъыр куэдыщэу щымытамэ...

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

Дунейм щыхъыбархэр

Ислъам хабзэм тещіыхьа проект «Урысейм и Банкым ислъам хабзэхэм тету цІыхухэм уфытидя дехеухы ш ешахв

щытыным теухуа законопроект ягъэхьэзырауэ абы зыхуэфащэ Іуэхущіапіэхэм щыхоплъэ. - жијаш Къзрал Думэм Финанс зэхущытыкіэхэмкіэ и комитетым и **унафэш!** Аксаков Анатолэ. -Ар къэралым и хабзэубзыху орган нэхъышхьэм мыгувэу къышыхалъхьэну ди гугъэш. бжьыхьэ сессием дыхэплъэн

хуэдэу».

Дызэрыщыгъуазэщи, ислъам хабзэм тету, щІыхуэ къззыштам итыжын хуейр къыІихам хуэдиз дыдэщ, къызэригъэсэбэпам пэкІуэ процент щхьэщимытыкіыу. Абыкіи Іэмал имыіэу нэхъ пасэу зэгурыІуауэ шытын хуейш. КъимыдэкІэ, ислъам банкхэм щІыхуэ иратыркъым ахъшэ къыщахьэху джэгупІэхэр къызэІухыным, кхъуэл къэлэжьыным, фадэ щІыным. шэным епха Іуэхухэм те-

зыгъэкІуэдэну зи мурадхэм. Законопроектым зэритымкІэ. ахъшэ зытелъхьэн хүэмей щІыхуэхэр зытынур апхуэдэ Іуэхутхьэбзэхэр цІыхухэм яхуэщІэным хуэгъэпса унафэщіхэр. къудамэхэрщ. Абыхэм цІыху-

зэрыарэзыр

нэхъыбэу

УФ-м и Президент Путин хэм, ІуэхущІапІэ зыгъэлажьэхэм ахъшэ щІыхуэхэр, защ Ираным и президент лъэщапіэхэр бэджэнду иратынущ, ахэр щапшыныжын къэралым и лІыщхьэ Хамехуей піальэхэр убзыхуауэ, неи Алийрэ. ИужькІэ ар епзэгурыІуэныгъэм къыщыгъэсэлъащ Тыркум и президент лъэгъуахэр зыгуэркІэ яхуэмыгъэзэщіэжмэ, сакъылэт Эрдоган Реджеп. папщІзу я мылъку гузр па-

«Дэ дригушхуэ хъунущ сатууэ зэдэтщіым хэпщіыкіыу зэрыхэхъуэм, апхуэдэуи шынагъуэншагъэр къызэгъэпэщыным хуэгъэза ди зэпыщІэныгъэхэри догъэбыдэ, Сирием щыІэ щытыкІэр зэтес щІыжынми сэбэпышхуэ дыхуохъу», - жиlащ Путиным, Раиси щепсалъэм.

Ираным и президентым къыхигъэщащ я зэlущlэр абы хэт къэралхэми, адрей хэкухэми я зэхущытыкІэхэр ефІэкІуэным хуэшхьэпэну зэры-

Путинымрэ Эрдоганрэ щызэпсалъэм и гугъу ящІащ Украинэм щекІуэкІхэми. Псом хуэмыдэу гулъытэ хуащІащ къэралым гъавэр къишын и лъэныкъуэкІэ щыІэ гугъуехьхэр лъэныкъуэ егъэза зэры-

хъуну Іэмалхэм. Къэралищым я унафэщІхэм къыхагъэщащ хэку нэхъ лъэрызехьэхэм мамырыгъэр хъумэн и лъэныкъуэкІэ я пщэ къалэнышхуэхэр

Урысейм, Ираным, Тыркум я дэхуэр икіи дунейм зэпіэзэрытагъыр щызэтеІыгъэным хущІэкъун зэрыхуейр.

«А зэlущlэхэр щыхьэт то-Владимир япэщіыкіэ яхуэ- хъуэ Урысеймрэ Иранымрэ «Іэпхлъэпх» ящіа хуэдэу Раиси Сейед Ибрэхьимрэ зэпхагъэlукіхэр пціы зэфэзэщу зэрыщытым, - жиlащ КъуэкІыпІэ ГъунэгъумкІэ эксперт Шолкманн Филипп. - А къэралитІри яужь итщ зи Іуэхухэр кіуэ пэтми нэхъ екlакіуэ Къўэкіыпіэм пэщіэ-

тыным». Зэпсэлъэныгъэхэр иуха нэужь къэралищми я Іэтащхьэхэм къыхагъэщащ я экономикэ, политикэ зэпыщІэныгъэхэр нэхъри гъэбыдэным хуэгъэза лъэбакъуэхэр ячыну зэрыхьэзырыр.

> Бадзэуэгъуэм и 21, махуэку

♦1829 гъэм Іуащхьэмахуэ и щыгум зэи цІыхулъэ темыувауэ адыгэл Хьэшыр Чылар къуэкІыпІэ лъэныкъуэмкІэ а къуршым дэкlащ.

♦1994 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым и Къэрал гербыр, Къэрал ныпыр, Къэрал гимныр къашташ.

Дунейм и щытыкІэнур «pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техьэ-текІыу щыщытынущ, піалъэ-піалъэкіэрэ уэшх къыщешхынущ. Хуабэр махуэм градус 19 - 20, жэщым градус 15 - 16 щыхъунущ.

Бадзэуэгъуэм и 22, мэрем

♦Щхьэ куцІым и дунейпсо махуэщ ♦Боксым и дунейпсо махуэщ **♦1945 гъэм** КъАССР-м и ща-

кІуэ хозяйствэр къызэрагъэ-

пэщащ. гъэм КъБР-м и цІыхубэ усакІуэ, Социалист Лэжьыгъэм и ЛІыхъужь, УФ-м и Къэрал саугъэтым и лауреат КІыщокъуэ

Алим Дунейм и щытыкІэнур «pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техьэ-текІыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 19 - 20, жэщым градус 15 - 16 щыхъу-

Зыгъэхьэзырар ЖЬЭКІЭМЫХЪУ Маринэщ.

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Щхъухь зезыхьэм Іыхьэ щанэр лъосыж.

Политикэ Экономикэ Жылагъуэ Кавказ Іуэху Ищхъэрэ

ЛъапІэщ хэкур

Бадзэуэгъуэм и 15-м Къэрал Думэм и зи хъулІакъым икІи къащехъулІэнукъым», **мычэзу зэІущІэ екІуэкІащ. Ар зэрызэхуэ**- жиІащ абы. сынур къыщащам куэдыр къэпейтеят: сыту піэрэ къэхъуар? Сыт къыщіраджэжар депутат зызыгъэпсэхухэр? Аршхьэкіэ лъэхъэнэщізу» псори шІэгузэвэн хэмылъу къышІэкІаш ищхъэрэ палатэм и Іэтащхьэ Володин Вячеслав зэрыжи амк і э, иужь тхьэмахуэ зэхуакуитым хабээгьэув проект 86-рэ ща, Донбассым и цыхухэр зэтраукіэныр дэкъыхалъхьащи, цІыхубэм я ліыкіуэхэр хуейкъым абыхэм щыхэплъэну зэманыр бжьыхьэм ягъэ эпхъуэну. Ахэр псом япэу зыхуэгъэзар экономикэмрэ псэуныгъэмрэ я Іэнатіэхэрш, дзэм хэтхэм защіэгъэкъуэнырщ

ПАРЛАМЕНТЫМ хэтхэм яча апхуэдэ лъэбакъуэр и гуапэ зэрыхъуар къыхигъэщащ Путин Владимир. Къэрал Думэмрэ парт фракцэхэмрэ я унафэщіхэм щаіущіам, УФ-м и Президентыр депутатхэм ящытхъуащ патриот нэсу зыкъызэрагъэлъэгъуам къыхэкІыу: «ЗэщІэкъуауэ, Іуэхухэм куууэ хэфщІыкІыу икІи жыджэру фылэжьащ. Сэ къызолъытэ щытыкІэр щыгугъухэм деж зэрызэкъуэувэр фракцэ псоми къагъэлъэгъуауэ. Мыпхуэдэхэм деж парт зэгурымыІуэныгъэхэр, зэдауэхэр лъэныкъуэ ирагъэзри, патриотыгъэр япэ ирагъэщ. Щхьэусыгъуэр зыщ: дэ партхэр ди куэдщ, ауэ ди Хэкур зы закъуэщ икІи абы нэхърэ нэхъ мыхьэнэшхуэ зиlи нэхъыщхьи щыlэ-

Путин Владимир, дауи, къыщыгъупщакъым Украинэм щрагъэкІуэкІ зауэ Іуэху щхьэхуэмрэ КъухьэпІэм Урысейм къыхуиІа. иджыри къыхуиІэ мурадхэмрэ тепсэлъы-

зыхущІэкъуар зэрахузэфІэкІкІэ Урысейм и экономикэр зэlагъэхьэн къудейкъым - абыхэм я мурадащ ди жыла-гъуэр зэщагъэlеину, ди цlыхухэр хьэжэпхъажэ ящІыну, зэрыхьзэрий къагъэхъуну. Ауэ мыбдежи я Іуэху къыщик акъым: зыри къаще-

Иджырей Іуэхухэр Президентым къелъытэ «Урысейм къращІылІа бэнэныгъэм и

Дэ къыджаІэ Донбассрэ Украинэмрэ зауэ щызэхэзыублар дэрауэ. Хьэуэ, Украинэм властыр щытрадзыныр къызэзыгъэпэзыІыгъа КъухьэпІэ зэкъуэтырщ ар зэхэзыублар, - къыхигъэбелджылыкІащ Президентым. - Мис а КъухьэпІэ зэкъуэтырщ нобэ

екіуэкі псомкіи къуаншэр. «Нобэ дэ зэхыдох зэуапІэ губгъуэм къыщыттекІуэну хуейуэ. Сыт мыбдеж щыпхужы-Іэнур? Ирыреплъ. Дэ куэдрэ зэхэтхащ, «зы украини къэмынэжыху» КъухьэпІэр дэ къыдэзэуэну хуейуэ. Ар украин цІыхубэм дежкІэ насыпыншагъэщ, ауэ Іуэхур абы хуэкІуэ хуэдэщ. АрщхьэкІэ псоми ящІэн хуейщ дэ иджыри ди фІэщу зыми зэрыщІэдмыдзар», жи ащ Путин Владимир.

Ауэ хэт украинхэр къызэтенэным нэхъ ерыщ дыдэў хущІэкъур? Аргуэрыжьщи, Урысейрщ. УФ-м и Президентым Іэ тридзащ урысей паспорт къы ахыным пыща Іуэху псори Украинэм и цІыхухэм тынш ящызыщІ Указым. Иджы абы папщІэ илъэситхукІэ УФ-м щыпсэуну хуит узыщІ дэфтэррэ я хэхъуэхэм я хэкіыпіэхэр къэзыгъэлъагъуэ тхылърэ яІэн хуейкъым. Урысыбзэр ящІэми ямыщІэми къапщытэнукъым. А псоми къадэкіуэу, лъэіу къатмэ, абы хэплъэн хуейщ мази 6-м къитІасэу.

Ипэјуэкіэ апхуэдэ Іэмал зијар ДНР-мрэ ЛНР-мрэ, апхуэдэу Херсон, Запорожье областхэм я цІыхухэрщ. Паспортыр тхьэмахуэ зэхуаку зыбжанэм къриубыдэу ират.

Къэрал Думэм СНГ-м и ІуэхухэмкІэ и комитетым и унафэщІым и япэ къуэдзэ Затулин Константин и псалъэхэм ятепщІыхьмэ, «УказыщІэр щыхьэт тохъуэ дэ ипэрей указхэм къыщыгъэлъэгъуа щІыналъэхэм дыкъыщызэтемыувы1эу дызэрыкІуэтэнум»

щІыналъэм

кІыныр

Тухачевскэр, Блюхер, нэгъуэщІхэри...

рахьа политикэ залымыгъэм темыпсэлъы- кlыу) къыщихун папщіэ мэзым щхъухь хьар щхьэхынэхэм я закъуэщ. Абы гъащІэ зэрыщІигъэуар. Абы къыдэкІуэу тхыдэджкуэд ихьащ, иужькіэ я Іуэхухэр щіэрыщіэу щызэхэгъэкІыным къызэрыщІигъэщамкіэ, лажьэншэу. Дэ я гугъу тщІыххэркъым илъэси 10, 15, 25-рэ зытралъхьэу ягъэтІысахэм. Абыхэм, уеблэмэ яхэхуат япэ цІыхур хьэршым зыгъэлъэта Королев Сергейрэ маршал ціэрыіуэ Мерецков Кириллрэ. Пэжу, ахэр къаутІыпщыжащ, иужькІэ цІэрыІуэ хъуахэщ. Залымыгъэм ихьа маршалхэм ящыщу хей ямыщіыжар 1953 гъэм яукіа Берие Лаврентий и закъуэщ. АтІэ зауэр къызэрыблагъэр ялъагъуу, къэралыр зыхуэныкъуэ апхуэдиз цІыху лъэныкъуэ щхьэ ирагъэза? Ахэр псори зэдыщІэкІыу лажьэншэт? Зэман дэкІыхукІэ щізуэ къатщізхэм упщізхэр къагъэщі.

2019 гъэм урысыбзэкІэ къыдэкІащ Ещанэ рейхым и къэрал щІыб разведкэм и унафэщІу щыта Шелленберг Вальтер (абы и ролыр «Семнадцать мгновений весны» кинофильм цІэрыІуэм гукъинэжу щигъэзэщІащ актер гъуэзэджэ Табаков Олег) и гукъэк ыжхэр. А тхылъым сыщеджэм сыпэмыплъауэ сыlууащ «Тухачевскэм и lуэхум».

Ар езыгъэук ар... Гитлер?

Шелленберг етх: «Гейдрих (империе шынагъуэншагъэмкіэ Іуэхущіапіэ нэхъыщхьэм и унафэщI - *Ш. М.*) къыІэрыхьащ Париж щыпсэу генерал «хужь» Скоблин гуэрым къыбгъэдэкІ хъыбар. Абы къыщыгъэлъэгъуат, Германием и вермахтыр зыдигъэ эпыкъуу, совет генерал Тухачевский Михаил Сталиныр тридзыну и мураду. Пэжу, Скоблиным Германием и генералхэр Сталиныр тедзын Іуэхум зэрыхэтым щыхьэт техъуэ зы дэфтэри и хъыбарым къыщІигъуфакъым. АрщхьэкІэ Гейдрих къилъытащ ар къарукІэ а зэманым Германием и дзэм къефіэкі Дзэ Плъыжьым къыбгъэдэкІ шынагъуэр зыгъэмэщІэфыну Іэмалу»

Шелленберг къызэриІуэтэжымкіэ, тіасхъэщІэх ІэнатІэм къулыкъушхуэ щызыІыгъ Янке шэчышхуэ къытрихьащ а хъыбарым. Абы жиІащ Скоблиныр къэралитІым яхуэлажьэ цІыхуу къыщІэкІынкІэ хъуну. Уеблэмэ хуигъэфэщащ ар езы Сталиным къыбгъэдэкІыжынкІи зэхуэІуа зэрыщымыІэр - вермахтыр къарууншэ ищІын, абы къыдэкІуэу иужэгъуа и генералхэр Іуихын мурадкІэ.

АрщхьэкІэ Скоблин и хъыбарыр Гитлер и дежи нагъэсащ. Фюрерыр гупсысэ хэхуащ: Тухачевскэр мыкъуаншэу къыщ Григъэдзын хьэмэрэ къыщ Гримыгъэдзын? Иужьрейр нэхъ фіэкъабылу къыщіэкіащ, къызыхихари гурыІуэгъуэкъым.

Гитлер ткІийуэ унафэ ищІащ мы хъыбарыр нэмыцэдзэм и Іэташхьэхэм щабзышІыну абыхэм Тухачевскэм хуа уэхунк эх хъунут шынагъуэ къызэрылъыкъуэкІар.

Шелленберг и гукъэкІыжхэр къэдгъэнэнщи, жытІэнщ езы Тухачевскэри шэч зыхуэпщІ хъун цІыхуу зэрыщытар, а вермахт дыдэм хуиlа пыщlэныгъэхэр къэплъытэмэ. Ар куэдым фІыуэ къалъагъуртэкъым: ящІэжырт Тамбов областым и мэкъумэшыщІэ

1937 - 1940, 1950 гъэхэм СССР-м щызэ- зыкъэзыІэтахэр (мэжэщІалІагъэм къыхэхэм къагъуэтыжауэ жаlащ дзэзешэ гупым СССР-м властыр щиубыдыну зэрыхущlэ-къуам щыхьэт техъуэ гуэрхэр. Пэжи пцlыи, ауэ 1937 гъэм и мэкъуауэгъуэм Совет Союзым и Маршал, зыхъумэжыныгъэмкІэ цІыхубэ комиссарым и япэ къуэдзэ Тухачевскэр яукІащ. Суд унафэр гъэзэщІэныр къызэзыгъэпэщар Блюхерщ. А маршалым и чэзур иджыри къэсатэкъым.

КъуэкІыпІэ Жыжьэм

1938 гъэм Совет Союзым и Маршал Блюхер Василий зи унафэщІ армэр Халхин-Гол и деж щезауэрт щІыпІэр зэрипхъуэну псым къызэпрыкіа японхэм. Дыдейхэр хуабжьу хуэмыхут, хэбгъэзыхьмэ, текіуэну хущіэкъуу фэ ятеттэкъым. Жыпіэну ирикъунщ езы Блюхер зэи фронтым зэрыlумыхьар. Уеблэмэ Сталиным къытрикъуза пэтми.

Абы и шхьэусыгъуэу къышІэкІынкІэ хъунур зыгуэркІэ къагъэлъагъуэ атаман «хужь» Семеновыр 1945 гъэм гъэр хъуа иужь къијуэтэжахэрщ: «1938 гъэм си деж нэкІуащ Блюхер и штабым и офицеру къызжезыlа ціыхур. Ар си хэгъэрейм и Іыхьлыуэ къыщіэкіащ. ХьэщІэм зригъэщІэну хуейт Москва властыр щызэрахъуэкІмэ, Япониер къаруушхуэкІэ Іуэхум къыхэІэбэнрэ къыхэмыІэбэнрэ. Ар щыжесІэм япон армэм и контразведкэм и унафэщіыр губжьащ щхьэзэфіэфіыгъэ зэрызесхьэм къыхэкІыу: «Дэ езыхэм арыншами дощІэ Блюхер и штабым щекІуэкІ псори». Семеновым Блюхер пцІы трилъхьэу щІигъэулъиин щхьэусыгъуэ иІэтэкъым: иужьрейр зэрымыпсэужрэ зыкъом щат, езым къыпэплъэри фІы дыдэу къыгурыІуэрт.

Фигу къэдгъэкІыжынщи, Блюхер трагъэкІыу КъуэкІыпІэ Жыжьэм Жуков Георгий ягъэкІуа иужь щытыкІэм зэуэ зихъуэжри, японхэр ирахужьэжащ икіи афіэкіа тегуш-хуэжакъым Совет Союзым къезэуэн (уеблэмэ нэмыцэхэр Москва къыщы ухьами).

1938 гъэм Ворошилов Климент тенджыз ФІыціэм и Іуфэм щиіэ дачэм и унагъуэр и гъусэу зыщигъэпсэхуу Блюхер Василий шынагъуэншагъэмкіэ органхэм я лэжьа-кіуэхэм яубыдащ. Пкърыупщіыхьа иужь, Японием и мызакъузу, нэгъуэщІ къэралхэми яхуэлажьэ шпиону къыщ рагъэдзащ. Лъэхъуэщым зэрилІыхьауэ, дзэ трибуналым абы и судыр укікіэ ищіаш.

Тухачевскэми хуэдэу, Блюхери Граждан зауэм къыщыхэжаныкlат, уеблэмэ Бэракъ Плъыжь орден №1-р къратат. Абыхэм ягъуса нэгъуэщі дзэзешэхэми фіыщіэхэр яіэт. Псори пащтыхь Урысейм офицер щыхъуат. Ахэр тыншу хужьхэм яхыхьэфынут, ауэ плъыжьыдзэр къыхахащ: мыбы зи ІэщІагъэкІэ зауэліхэр щымащіэ дыдэти, къулыкъукіэ ущыдэкІуеифынут. Апхуэдэуи хъуащ. Ауэ лъагапіэм нэса иужь, закъыфіэщіыжауэ къыщІэкІынущ.

Аращи, епцІыжакІуэ хьэмэрэ лажьэ зимыІэ дзэ къулыкъущІэхэ? А упщІэм жэуап ептыну тыншкъым.

Шэми цІыхуищ

Бадзэуэгъуэр иухакъым, ауэ мы мазэм къэхъуакІэщ политикэм кІэлъыплъхэм яшымыгъупшэжын шІэх куэд.

АБЫ и япэ махуэхэм и напэр текlауэ и къулыкъур къигъэнэн хуей хъуащ Инджылыпремьер-министр зым Джонсон Борис. Бадзэуэгъуэм и 8-м Японием щаукІаш экс-премьер Абэ Синдзо. И адэм и кхъащхьэм и деж щыту абы зэгуэр тхьэ иІуауэ щытащ Курил хытІыгухэр ди къэралым Іихыжыну апхуэдэ мурадкіи 27-рэ(!) Путин Владимир къыхуэзащ. Къехъул!акъым. 2020 гъэм Абэ и къулыкъум текlащ и узыншагъэр зэрымыщlа-гъуэм къыхэкlыу, арщхьэкlэ политикэр lэщlыб ищlакъым: езым и партым зэрыхузэфіэкікіэ хуэлэжьащ. Ар зы-ІэщІэкІуэда, зыхъумэжыныгъэмкІэ къарухэм я зауэлІу щыта Ямагами Тацуя зэрыжи амк і э, абы и анэм илъ ищіэжауэ аращ. Абэ диіыгът а бзылъхугъэр къулейсыз зыщІа чыристэн нэпцІ зэгухьэныгъэр. Іуэхур зэхагъэкІ.

Ауэ псом нэхърэ дэ нэхъ тпэгъунэгъур Германием къы-щыхъуарщ. Канцлер Шольц Олаф хэту Социал-демократие партым иригъэкІуэкІа пщыхьэщхьэ зэхыхьэр къаугъэкІэ иухащ. Хъыджэбз зыбжанэ тхьэусыхащ я Іэпкълъэпкъыр щіэліауэ, ящіэр къагурымы уэжу къэнауэ жа-Іэри. Шэч ящіащ абыхэм я ерыскъым ціыхур зэфіэкіыншэ зыщІ гуэрхэр халъхьауэ, апхуэдэ щІыкІэкІи лей ирахыну хэтауэ.

ІэщІагъэліхэм къалъытэ ар Шольц кіэлъызэрахьа хьэгъэщагъэу: канцлерыр сакъыу бгъэдохьэ КъухьэпІэм Урысейм къыхуигъэува санкцэхэми Киев Іэщэ хуэутІыпщыным и Іуэхуми. А псоми я щІыІужкіэ белджылы къэхъуащ Украинэм еврэ меларди 9 хуэутІыпщыныр Берлин кіэлъэф зэрищіар.

Пщыхьэщхьэ зэхыхьэм къыщыхъуар Шольц и дежкіэ. дауи, щІагъуэкъым, ауэ ар Джонсон хуэдэу, абы и дежкІэ удынышхуэкъым. Нэхъышхьэращи, абы къыгуроІуэ Урысейр къигъэгубжьмэ, ди газым зэрыпыкІынур. Мис ар хьэлъэ хъунущ.

Осетие Ищхъэрэм щещитхьэлащ:

джэм къым.

Езы Фиагдон аузым дэт- пІэщ.

жэх Фиагдон псыр инвэхэр хэлъщи, егъэлеяуэ шынагъуэщ. Мис зы мазэ закъуэм къриубыдэу абы илъэс 27-рэ зи ныбжь щІалэ, илъэс 30-м ит цІыхубз, илъэси 4 фіэкіа мыхъуа хъыджэбз ціыкіу. Куэды-Іуэщ, ауэ зы фіэкіа хэмыкІуэдатэми, ар гуауэшхуэт.

РеспубликэмкІэ МЧС-м къызэритамкІэ, насыпыншагъэхэр зыщІыпІэкъым къыщыхъуар. ЦІыху нэхъыбэу щызекІуэхэм псым и бгъуитІыр бжыхькІэ къахухьащ. Псалъэм и хьэтыркіэ, щІалэр щитхьэлащ «ГъукъыхэщІыкІа щомыщ» нэгузегъэужьыпіэм и деж. АрщхьэкІэ зи ажал къэсар абы къигъэувыІа-

Мы хыжьейр Къыргъызым щынэхъ ин дыдэщ, апхуэдэу хохьэ дунейм щынэхъ ину 30-м, щынэхъ куууэ 10-м. Абы километри щіыпіэ иіэщ. Езы псыр къабзэщ, ауэ дыджщ икіи шыугъэщи, уефэ хъур-къым. Гуэлыр къэзыухъуреихь къурш абрагъуэхэр зэкіэщіэкіуэту къэхъуа хуэдэщ, зэи, уеблэмэ щІыщтыркъым. махуэми, КъыргъызыбзэкІэ Иссык-Куль «гуэл пщтыр» къы-

АР и дахагъэкІэ дэтхэнэми пеуэфынущ. Абы и Іуфэхэм пасэ зэманым щыпсэуащ щэкІуэнымрэ тафэхэр зи хэшіапіэ я гъунэгъухэм, чэруанакІуэхэм ятеуэнымрэ зи лэжьыгъэ нэхъыщхьэ къыргъыз Іэпхъуэшапхъуэхэр. Епщыкіубгъуанэ ліэщіыгъуэм и зэхуэдитІым урыс къэзакъхэр къуршхэм щхьэдэхащ, щхьэхуиту еса цІыхухэр зэтpaylaфlaypa.

щІикІри арагъэнущ.

Урысхэр къыщыхута иужь Иссык-Куль джын щадзащ. Еджагъэшхуэхэм къахутащ илъэс мини 2,5-рэ ипэкІэ мыбы ираныбзэкіэ псалъэ сакихэр зэрыщыпсэуар. Ди эрэр къэсыным илъэс 220рэ иІэжу Ищхъэрэ-КъухьэпІэ Китайм икІри къухьэпІэмкІэ Іэпхъуа юэчжи лъэпкъым сакихэр ирахури, хыжьейм и Іэшэлъашэхэр яубыдащ. Абыхэм якІэлъыкІуащ зи нэхэр шІыху цІыху шхьэцыгъуэхэр - усунхэр, щэнхабзэ

апхуэдизкіэ щіыіэщи, хэхуар къебгъэлынкІэ Іэмал щыІэкъым. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, Къэбэрдей-Балъкъэрри хуэхейкъым апхуэдэ къэхъукъащІэхэм: ди къуршыпсхэри нэхъ шынагъуэншэкъым. Абы къыхэкІыу, уеблэмэ нэхъ хуэм щыхъу щІыпІэхэми зыщыбгъэпс-

Къуршыпсхэр

шынагъуэщ

щи, и кІыхьагъкІэ пхуэгъэ-

быдэнукъым. ІуэхущІапІэм

зыплъыхьакіуэ хьэщіэхэри

сыт щыгъуи къыхуреджэ

сакъыну, гъунэгъуу Іуфэ-

хэм Іумыхьэну. ИщхьэкІэ

жытіахэм я щіыіужкіэ, ар

шыпсэухэри

псэзэпылъхьэ-

Иссык-Куль и щэхухэр 183-кlэ зиубгъуащ, и куу- лъагэ къыздэзыхьахэр. Ар- фэхэм тыркухэм куэдрэ ще- ми, щІыналъэм зэи щызэ-уагъыр метр 702-м щынэс щхьэкlэ хахуэу зэрыщыта- зэуащ. Иужькlэ уйгурхэр, хуащІауэ щытакъым абы ми, уеблэмэ Китайм и тетым итанэ монголхэр къэкіуащ. ипхъу къашэу благъэ зэ- ЕпщыкІуханэ ліэщіыгъуэм рызэхуащіами, усунхэр ща- нэс щыпсэуащ щіыналъэм хъумэфакъым лъахэм къи- ирахуа джунгархэр. Иужькіэ зэрыгуа тыркухэм. Ахэр ар яІэрыхьащ къарэкъырхэкІуэдащ е иужьрейхэм гъызхэм (къыргъыз фІыкъызэрагъэпэща къэрал цІэхэм). Абыхэм мэлхэмрэ лъэщым - Тырку каганатым и цІыху хъуащ.

Ебланэ ліэщіыгъуэм китай дзэзешэхэр Иссык-Куль и Іу-

бжэнхэмрэ ягъэхъурт, ауэ бдзэжьей ещэкіэ ящіэртэкъым.

Апхуэдиз зауэ-банэм хэта-

хуащІауэ щытакъым абы пхрыкі шылэ гъуэгур, Азие Курытымрэ КъуэкІыпІэ Жыжьэмрэ зэпызыщІэр. Хъыи ищхъэрэ лъэныкъуэм Сикуль къалэ къулейр щы ауэ, ипщэ Іуфэхэм Яр, Тон, Барсхон жылагъуэхэр Іусауэ. Ебланэ ліэщіыгъуэм Ев-

ропэм икІыу Китайм кІуэ чэруан гъуэгу нэхъыщхьэхэм

«Махуэкум» и къыдэкlыгъуэр зыгъэхьэзырар ШАЛ Мухьэмэдщ.

ящыщ зыр Боам аузым, Иссык-Куль гуэлым япхрыкІырти, Камгар нэсырт. Мыбдеж щыщІидзэрт Пекин ухуэзышэ пощт гъуэгуфІым.

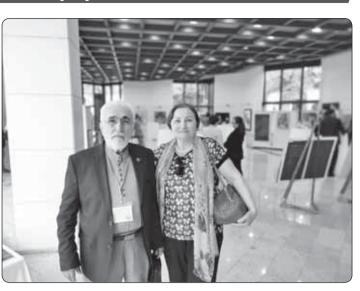
Узбек тхыдэдж Хайдер Мухьэмэд зэритхамкіэ, ищхъэрэ лъэныкъуэмкІэ Иссык-Куль XIV - XV лІэщІыгъуэхэм хытІыгу хэтащ. Абы тращІыбархэм къахощыж хыжьейм хьат Темыр Шакъуэ (Тамерлан) ябгэм и быдапІэ. А хэщІапІэм езыри зекІуэхэм гъэр къыщащІа пщыхэри щыпсэуащ.

Ауэ, гъэщІэгъуэныращи, хыжьейм хытІыгу гуэри хэтыжкъым. Дэнэ здэкlуар? Іуфэхэм Іута къалэхэми хуэдэу, быдапІэ зытет хытІыгури псы щагъым ехауэ къыщіэкІынущ

Щэху икіи зэпіэзэрыт Ис-сык-Куль гъуахъуэу къэукъубеинкіэ хъўнущ, толъкъўн хьэлъэхэр Іуфэхэм къри-

дзылІэу. Псыр зэтесабырэжа иужь, бдзэжьеящэхэм яхъхэм къихуэрт ятІагъуэм къыхэщІыкІа хьэкъущыкъу къутахуэхэр, чырбышхэр. Иужьрейхэр апхуэдизу псэууэ къызэтенати, щІыпіэ къыргъызхэм абыхэмкІэ ящІа сынхэр дунейм ехыжа я Іыхьлыхэм хуагъэу-

Археологхэм къахутащ мы гуэлыр зэгуэр нэхъ лъахъшэу зэрыщытар. Иужькіэ къыдэкІуейри, Іуфэхэм Іута къалэхэри езым хэта хытІыгури щІихъумащ. Ар къызыхэкІар иджыри ящІэркъым, ауэ вулканым и Іэужьу хуагъэфащэ. Аращи, иджыри куэд къахутэну къапэщытщ.

Лъэпкъыу зытхъумэжынумэ...

Тыркум щекіуэкіащ Ещанэ Дунейпсо адыгэ щіэніуатэ (конференцэ). «Адыгэ лъэпкъым и къэкіуэнур фіы хъун щхьэкіэ, дызэгъусэу дылэжьэн хуейщ» псалъащхьэм щіэту Истамбыл хиубыдэ Ускюдар куейм махуищкіэ щызэхэта Іуэхум къызэхуишэсащ къэрал куэдым: Тыркум, Германием, Канадэм, Америкэм и Штат Зэгуэтхэм, Урысейм, Нидерландхэм, Израилым, Иорданием, ОАЭ-м, Инджылызым къик а адыгэхэр.

ЯПЭ, етіуанэ щіэніуатэхэр Германием (Нюрнберг) щызэхэтауэ щытащ 2017, 2018 гъэхэм. ЩІэнІуатэм и къызэгъэпэщакІуэхэщ Нюрнберг Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, гум еІэзэ дохутыр (кардиолог), медицинэ щІэныгъэхэмкІэ доктор Файди Мэхьмуд (Германие), медицинэ щ эныгъэхэмк э доктор, профессор, гум еlэзэ дохутыр, жылагъуэ лэжьакlуэ Шурдым Гюнсель (Тырку), «Хэкум гъэзэжынымкІэ» Канадэм шыІэ Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ Стащ Орфан. ЩІэнІуатэр екІуэкІыным хэлэжьыхьащ Истамбыл щызэхэт Бзылъхугъэ Хасэм и гуащэ Щоджэн Эминэ, КАФФЕД-м и тхьэмадэ Щоджэн Іумит, Тыркум щыІэ демократическэ политикэ партым и пашэ Щоджэн Фарукъ сымэ.

- Адыгэхэр къэрал куэдым щопсэу. Хамэ къэралхэм щикъухьа адыгэ лъэпкъыпсэхэм зэтехуэу яющ зы хъуэпсапю - ар зэгуэр Хэкужьым гъэзэжынырщ. Дыхуейщ Хэкум хуэныкъуэхэм ар ягъуэтыжыну, ди зэгухьэныгъэм и мурадри аращ, жиlащ Стащ Орфан къыщыпсалъэм.

- Нюрнберг щекіуэкіа япэ, етіуанэ щіэніуатэхэр бзэмрэ лъэпкъымрэ я Іуэхум теухуауэ щытми, хуиту щхьэж зыхуей тепсэлъыхьащ. Мы ещанэр нэгъуэщІу зэтедублащ. Зытепсэлъыхынухэр дгъэбелджылыри, хьэщ эхэр абы тету къедгъэблэгъащ, - къыхигъэщащ Щоджэн Фарукъ.

КъБР-м и ціыхубэ тхакіуэ, кинорежиссёр ціэрыіуэ Къандур Мухьэдин къыщыпсалъэм нэхъ къызытеувы анэдэлъху-

бзэм и Іуэхур зытетырщ. - Илъэс 20 хуэдизкіэ узэіэбэкіыжмэ, зэіущіэ гуэрым сыкъыщыпсалъзу, жысlayэ щытащ адыгэбзэр тфlокlyэд, илъэс 70 хуэдиз иджыри дэкІмэ, абы и Іуэхур нэхъри хэплъэгъуэ хьунущ, жысіэри. Сытыт ар къызыхэсхар жыпіэмэ, хамэ къэралхэм щыпсэу адыгэхэм я унагъуэм деж адыгэбзэкіэ щыпсалъэ пэтми, Іуэхущіапіэхэм, уэрамхэм ар къыща гъэсэбэпыркъым. АтІэ бзэр зэпымыууэ бгъэлэжьэн хуейщ, щыlэн щхьэкlэ. Щlалэгъуалэм ядыболъагъу анэдэлъхубзэр зэраlэщlэхум щыхьэт техъуэ lуэхугъуэхэр. Зы щалхъэ къэз-гъэлъэгъуэнут... Иджыблагъэ Франджым сыкlуат lуэхукlэ. Сызыщіэс хьэщіэщым и шхапіэм къышызихьэліаш зы шіалэ. Си франджыбзэр зэрещ экъуауэм гу щылъитэм, сызыщыщым щізупщіащ. Иорданием сыщыщщ щыжысіэм, «уэ ухьэрыпкъым» жиlащ, фlыуэ сызэпиплъыхьурэ. «Сыхьэрыпкъым, - жызоlэ, - сэ сыадыгэш, Кавказым сыкъикlаш!» «Пэжуи?! Сэри сыадыгэщ», - къыщылъэтащ щІалэр, и нэхэр къилылыкІыу. Илжы зэлызыллъыхьыр сэраш. «Аль упсалъэрэ?» - жысіэу сыщеупщікіэ, къызжеіэ зэрымыпсалъэри къызэрыгурымыlуэри. «Сыт атlэ адыгэ узыщlыр?» щыжысlэкlэ, «сыкъофэ» жи. Укъафэурэ адыгэ ухъунукъым,

фимыгугъэ. Махуэ щхьэхуэ хухахащ Адыгейм, Къэбэрдей-Балъкъэрым, Къэрэшей-Шэрджэсым, Абхъазым, Осетие Ищхъэрэм, Осетие Ипщэм, Ингушым, Шэшэным, Дагъыстэным шышхэм. Сэ сыкъэпсэлъащ Къэбэрдей-Балъкъэрыр илъэси 100 зэрырикъум и Іуэхукіэ. Республикэм и зэхэтыкіэм, щыпсэу лъэпкъхэм. абыхэм я щэнхабзэхэм, щІыуэпсым и телъыджагъэм, адыгэхэр нэгъуэщ лъэпкъхэм къахэзыгъэщхьэхук хьэл-щэнхэм я гугъу сшіаш.

Щіэніуатэм къыщыпсэлъащ, проект щіэщыгъуэхэр къыщагъэлъэгъуащ илъэс 16 - 30 зи ныбжь щ алэгъуалэм. Гур хагъахъуэрт абыхэм я гупсысэ бзыгъэхэм. Зэкlужхэт, дахэу псальэхэрт. щіэныгьэ ябгьэдэльт, мурадыфіхэр яіэт. Гур хэзыгъэщІыр ахэр адыгэбзэкІэ зэрымыпсалъэрт.

Щіэніуатэм Илъэсым и ціыху ціэр щыфіащащ Жырыщты (Беркок) Исмэхьил, Уджыху Мариет, Нэгъуей Яшар сымэ. Жырыщты Исмэхьил тырку генералщ, Тырку Парламентым и депутатщ. Кавказым щыщ лъэпкъхэм я зэгухьэныгъэхэм жыджэру хэтщ. Уджыху Мариет Адыгэ Республикэм, УФ-м щІыхь зиіэ я артисткэщ, Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ театрым и артисткэщ. Нэгъуей Яшар жылагъуэ лэжьакіуэщ, хьэрычэтыщіэщ, лъэпкъ Іуэхум и гуащіи и мылъкуи зэпымыууэ ЩІэнІуатэм къыщыпсэлъащ цІыху 70-м щІигъу. Іуэхугъуэ

зэхуэмыдэхэр къыщаіэтащ. Куэдым утыку кърахьащ дуней псом щикъухьа адыгэхэр зэпызыщіэну проектхэр. Ахэр теухуат бээм, щэнхабээм, спортым, медицинэм, хьэрычэт Гуэхум, нэгъуэщІ куэдми. ЩІэнІуатэм къыщыпсалъэ щІэныгъэлІхэм ягъэшэрыуэрт бзэ зыбжанэ, инджылызыбзэм е нэмыцэбзэм къытекІыурэ тыркубзэмрэ хьэрыпыбзэмрэ тыншу техьэфырт. Ауэ адыгэбзэр ирикъуу зыlурылъыр мащlэт хамэ къэралхэм щыпсэухэм ящыщу. Арат къызэхуэсахэр зыгъэпІейтейр. Бээуэ пщіэм хуэдиз гъащізу къэбгъащізу жаіэми, абыхэм я дунейм фІыгъуэ гуэр зэрыхуримыкъур зыхэпщІэрт. Егъэлеяуэ гугъущ уи Хэкум упэlэщlэу анэдэлъхубзэр пхъумэну, бгъэшэрыуэну, къыпщІэхъуэм Іурыплъхьэну. ИтІани, хэкІыпІэу щыІэхэр къэлъыхъуэн, къэгъэсэбэпын хуейщ.

ЩІэніуатэм къеблэгъахэр Босфор и гущіыіум тет «Валиде Султан» кхъухьым щагъэхьэщащ. Къекіуэліахэр ирагъэпльащ адыгэ макъамэтх, пшынауэ ныбжьыщіэ Джэмыкъуэ Тамбий, «Адыгэлі уэрэджыlакіуэхэр» гупым я макъамэ пшыхьхэм. Анэдэлъхубзэкіэ тах и усыгъэхэмкіэ щіэніуатэр игъэдэхащ адыгэ усакіуэ Бэлагъы Любэ. Щіэніуатэм хэту къызэрагъэпэщащ адыгэ сурэтыщІхэм я ІэдакъэщІэкІхэм я гъэлъэгъуэныгъэ. Іуэхум хэтахэм абы щыхьэт техъуэ сертификатхэр иратащ.

БАКЪ Зерэ, филологие щІэныгъэхэмкІэ доктор. Истамбыл.

ХьэрычэтыщІэ ныбжьыщІэхэм ящыщщ Щхьэлыкъуэ къуажэм къыщалъхуа Къуныжь Теймураз. Илъэс и пэкІэ абы сом зы мелуан къыщихьащ УФ-м и Федеральнэ Зэхуэсым Федерацэмкіэ и Советым КъБР-м къыбгъэдэкіыу щыіэ сена-тор Къанокъуэ Арсен и нэіэм щіэту хьэрычэт іуэху-хэмкіэ щіалэгъуалэм защіэгъэкъуэным тещІыхьауэ къызэрагъэпэща «Startup

5642» зэхьэзэхүэм. «Дадэ» - аращ фіищар Къчныжьым ахъшэ саугъэтымкІэ къызэригъэпэща и Іуэхум. А фіэщыгъэм щіэтщ абы иджы къыщіигъэкі гъэшхэкіыр. И лэжьыгъэр зэрызэтриухуам ехьэліауэ упщіэ зыбжанэкіэ щіалэм зыхуэдгъэзащ.

- Теймураз, гъэшхэкІым уелэжьын мурадым дауэ

Кавказым щыпсэухэм шэр, шхур, шатэр куэд щауэ я шхыныгъуэу къадогъуэгурыкіуэ, нэхъыжьми нэхъыщіэми яфІэфІу. Ахэр цІыхум дежкІэ зэрысэбэпым и мызакъуэу, псалъэм папщІэ, шхум дунейр щыдыгъэжьэражьэм псыхуэлІэр ирегъэкІыф, нэхъ жани укъещІ. Сэ езыр сыкъыщалъхуари СЫКЪЫЩЫхъуари къуажэщ. Лъапсэшхуэ диlэти, сызэрыцlыкlурэ си здынэсым деплъыжын, къападэшхуэмрэ анэшхуэмрэ сра- щтэмэ, гъэшыр зэрызэблэдгъусэу, унагъуэ Іуэхухэм жысыхэлІыфІыхьу сыкъыдэкІуэтеящ. Абы и фІыгъэкіэ Іэщыр зэрахъумэмрэ зэрекіуэкіыр. Куэдрэ дымызэрагъашхэмрэ, мащІэ-куэдми, щыгъуазэ сыхъуащ.

Ауэ иджыпсту къуажэхэми Іэщ зезыхуэжхэр щымащІэщ зэхьэзэхуэм и япэ Іыхьэм ди икІи унагъуэ гъэшым я піэ къиуващ заводхэм щащІхэр. Къапщтэмэ, си адэ-анэр апхуэдэ ІэнатІэщ илъэс щэщІым нэблэгъауэ зыІутыр. Аращ дытегушхуэу унагъуэм исхэр зэгъусэу дыщылэжьыну жып із хъунущ: ди Іуэхущіа-

Щыфлъэгъуа тыкуэнхэм «Дадэ» гъэшхэкІхэр?!

хуэхъуаш. Къанокъуэ Арсен иригъэкіуэкі зэхьэзэхуэр. Абы узэрыхэтам къытхутепсэлъыхьыжыт.

- 2020 гъэм и гъэмахуэм ди Іуэхущіапіэр піалъэкіэ къызэІутхауэ щытащ, ди къарур гъэкІыфынур къэтхутэн папщіэ. Абы ирихьэліэу си къуэшым зэхихащ зэхьэзэхуэ гупсысэу, ди лэжьыгъэр къызэрыщ видеоролик тетхри, зэпеуэм едгъэхьащ. АрщхьэкІэ проектыр пхыкІакъым, ауэ етіуанэм - Іэіэт екіуэкіам «Дадэ»-р цІыху 2358-м къыддаІыгъат.

Иужьрей илъэситІым лэжьыгъэшхуэ едгъэкІуэкІауэ пІэр зыхуеину ухуэныгъэм къыщыщІэдзауэ къыщІэд-Ар къызэІуфхынымкІэ гъэкІыну гъэшхэкІхэр нэ**щІэгъэкъуэнышхуэ къыф**- гъуэщІхэм къахэщын хуэдэу

Мыр унагъуэ Іуэхуу къызэ-

Іутхауэ аращи, щхьэж къы-

лъыс къалэныр егъэзащіэ.

Си адэмрэ си къуэшымрэ

къыщІэдгъэкІым и фІагъым

кІэлъоплъ, си анэм ахъшэ

Іуэхухэр зэрегъакіуэ. Сэрщи -

ди Гуэхур хэгущгыгу щгыным,

зэрызедгъэужьыным иужь

ситщ. Языхэзыр мыхъуамэ.

лэжьыгъэр къызэтеувыІэнри

- Гъэшым уелэжьыныр,

- Псом япэу, дауи, ар шэм и

гулъытэ зыхуэф-

къэтпщытэнырщ,

дауэ мыхъуми, жэуаплыны-

гъэ зыпылъщ. Сыт нэхъыбэ

арыншауэ абы къыхэпщіыкі

ерыскъыхэкІхэр къохъулІэну-

къым. Апхуэдэ дыдэуи хьэзыр

хъуа шхыныр аргуэру зэ

къыдопщытэж. Куэд елъы-

тащ гъэшхэкІыр зэрахъумэ-

ми, абы ди нэІэ тетщ, ди Іуэху-

щіапіэр сыт и лъэныкъуэкіи

къызэгъэпэщащ. ФІагъымрэ

хэлъщ.

дыдэу

щІыр?

фІагъыр

зэрытынухэр къэдгупсысыным шышІэкІыжу.

ГъэшхэкІым елэжьыным иужь симыхьэ и пэкІэ, мороженэ гъэжьа (азиат ІэфІыкіэщ) щащі тыкуэн Хьэтіохъущыкъуей жыг хадэм щызгъэлажьэу сиІэти, абы къыхэкІ хэхъуэри иджырей ди ІуэхущІапІэм зэрызедгъэужьыным хэслъхьэрт. Ауэ Къанокъуэ Арсен и зэхьэзэхуэр щІэдзапІэфІ схуэхъуащ.

- Гъэшым фызэрелэжь щІыкІэм дыщыбгъэгъуэзамэ арат, Теймураз.

Ди нэхъыжьхэм шхур илъэс куэд и пэкІэ зэращІу щыта щІыкІэрщ дызытетыр. Абы къыщыдгъэсэбэпыр шэ щІэмыхурэ шхупцІатэмрэ я закъуэщ. Зы хуабагъ зыщІэт пэшым щІыдогъэувэри, шхур зэрыпцІэн хуей Іуэхугъуэ псоми дыкІэлъоплъ, псом хуэмыдэу и гуащІагъыр къэтпщытэурэ. ИужькІэ щІыІалъэм дыдогъэувэж

тщІыну. Ауэ абы ахъшэшхуэ текіуэдэнущи, зэкіэ ар ди хъуэпсапІзу аращ.

догъэкІ. махуэр къэмыс ри къызэІутхыну ди мурадщ.

КъыщІэвгъэкІ гъэшхэкіым «Дадэ» зэрыфіэпщамкІи сыноупщІынут. Сыт ар къызыхэпхар?

нэгу сыт къыщІэбгъэхьэр?! Сэ си сабиигъуэм занщТэу абы сыхешэж, къуажэ гъащІэмрэ унагъуэ Іуэхухэмрэ сигу къокІыж. Унагъуэ жьэгум и хуабагъэр зыхызощІэ. Си адэшхуэмрэ анэшхуэмрэ я деж сыкъыщохутэри, нэхущым шэ къашагъащІэм бахъэ къыщхьэщихыу абы и Іубыгъуэ сщІыуэ къызыщызогъэхъу. Си гукъэкІыж нэхъ гуапэ дыдэхэр зэпхар аращ икІи си фІэщ мэхъу ди ІэдакъэщІэкІхэр зыІэрыхьэхэми апхуэдэ гупсысэр я гум къызэрыщыушынур.

БАГЪЭТЫР Луизэщ.

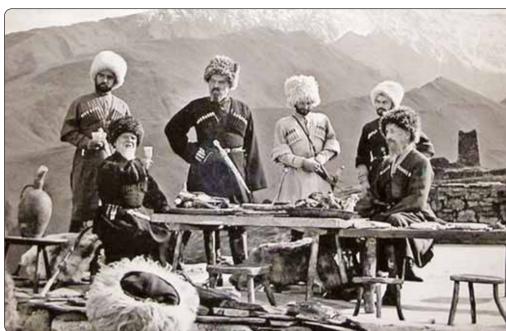
къышІэдгъэкІым нэгъуэщІ лей зэрыхэдмылъхьэнымрэщ ди лэжьыгъэр зэрызэтедухуэр. Зэрыфщіэщи, апхуэдэхэм ди зэманым куэдрэ урихьэлІэркъым. КъищынэмыщІауэ, гъэшыр къыщевытхкіэ, фіагъыр къы-зэрытпщытэм и мызакъуэу, зэрыпіщытэм и мызакъузу, зыщыдогьэгьуазэ Іэщыр ща-Іыгьым, зэрагьашхэ щІыкІэм. Ди мурадхэм яхтщ, къыдэхъуліэмэ, іэщ зэдгъэпэщу, гъэшыр езым къэдлэжьу

- Дауэ уеплърэ, «Дадэ» гъэшхэкІхэр ехьэехуэфыну ди республикэм е нэгъуэщТ

щІыналъэхэм щащІхэм? - Мазэм щІигъуа къудейуэ аращ дызэрылажьэри, Къэбэрдей-Балъкъэрым и тыкуэн куэдым дапыщІа хъуауэ ди гъэшхэкІхэр ящэ. Къапщтэмэ, иджыпсту зы махуэм шху птулъкІэ 500-м нэс къыщІы-СызэреплъымкІэ, унагъуэ ІуэхущІапІэм дежкІэ ар ехъулІэныгъэщ. Мы зэманым шэрэ шхурэ дощэ. ЩІыкхъуейрэ шатэрэ щащІ цеххэ-

- «Дадэ» жыпІэмэ, япэу уи

- Упсэу, Теймураз! Уи мурадхэр къохъуліэну ди гуапэщ. Епсэлъар

ЦІыхухэр дяпэкіи зыхуейну щІэныгъэ

Этнограф ІэщІагъэр къызытехъукІыжа щІэныгъэр япэ дыдэу къыщежьар, тхыдэджхэм къызэралъытэмкіэ, Пасэрей Алыджым щыпсэуа тхыдэтх цІэрыІуэ Геродот и дежщ. Ар удэзыхьэхыу тетхыхьат Фригием, Тавридэм (иджырей Кърымым) иса лъэпкъхэм я зэхэтык амрэ а зэманым скифхэм хабзэу зэрахьар зыхуэдэм-

АЛЫДЖЫБЗЭМ къыхэкІа «этнографие» псалъэр ІыхьитІу зэхэтщ: лъэпкъ, тхэн, тетхыхьын мыхьэнэхэр яІэу. И зэкІэлъыгъэкіуэкіэр къызэрыбгурыіуэ хъунур ліакъуэрэ лъэпкъыу дунейм тетым тхыдэ и лъэныкъуэкіэ я къэунэхукіэр, хабзэрэ щэнхабзэкіэ я зэхэтыкіэр, зэрыс щіынальэр, псэукізу яіэр зыхуэдэр зыдж щІэныгъэ щхьэхуэущ.

Этнографхэр щолажьэ щІэныгъэ институтхэм, музейхэм, тхылъ тедзапІэхэм, турист компаниехэм, нэгъуэщІхэми.

Этнографие щІэныгъэм увыпІэшхуэ щеубыд «этногенез» зыхужаю и Іыхьэу лъэпкъ гуэрым и къэунэхукІэм кІэлъыплъыжу, абы и иджырей дуней тетыкІэм и гъэпсыкІэ хъуар зэхэзыгъэкІыжым.

Этнографым и махуэр совет къэралым гъэлъэпіэн щыщіадзар 1970 гъэхэращ. АбыкІэ жэрдэмыр къыхилъхьат Ленинград (Санкт-Петербург) дэт къэрал университетым тхыдэмкІэ и факультетым этнографиемрэ антропологиемкіэ и кафедрэм и къызэгъэпэщакіуэ, иужькіэ абы и унафэщі Іэзэу къэгъуэгурыкІуа Итс Рудольф. А еджагъэшхуэм кърихьэжьа Іуэхур ирырагъэхьэлІауэ щытащ Урысей географ зэгухьэныгъэм хэта этнограф икіи антрополог цІэрыІуэу дунейм тета Миклухо-Маклай Николай (1846 - 1888 илъэсхэм псэуащ) къыщалъхуа бадзэуэгъуэм и 17-м.

гъэщынщи, сытым щыгъуи дунейм тетащ нэгъуэш шыналъэхэр, абыхэм шыпсэуа кіэхэр зыхуэдэри лъэпкъхэм я зэхэтыкІэр, псэукІэрэ хабзэу къадекІуэкІыр зыхуэдэр зыфІэгъэщІэгъуэну къэгъуэгурыкІуа цІыхухэр. А псоми щыгъуазэ зыхуащІын хьисэпкІэ, этнографхэр щіыпіэ жыжьэхэм макіуэ, щыпсэу лъэпкъхэм яlущlэн папщlэ, ахэр зэрыс щlыналъэхэм зыщаплъыхь, я гъунэгъухэм зэрахущытыр зрагъащІэ.

Дызытепсэлъыхь Іуэхум дихьэххэм, я нэхъ

лъытэ лъэпкъ зэмылІэужьыгъуэхэм ижькІэрэ я къекІуэкІыкІар зыхуэдэми, бзэуэ яІурылъам, ди нобэми зэрахьэм дэнэ лъэныкъуэкІэ щылъыхъуапхъэми. Къаугъуеижу, а псоми ириплъэж шІэныгъэлІхэм зэхуэхьэсауэ утыку щагъэлъагъуэ лъэпкъхэм, уеб-Піэщіыгъуэ блэкіахэм дриплъэжу къыхэд- лэмэ жылагъуэ зэкъуэтхэм адэкіи зэрызаужьыну щІыкІэм теухуауэ я Іуэху еплъы-

Еджагъэшхуэхэм зэрыжаlэмкlэ, дыщыпсэу зэманым къыщекіуэкі зэхъуэкіыныгъэ инхэми дызыхуэплъэ лъэхъэнэхэми иращіыкіын яхузэфіэмыкіыу, лъэпкъ ціыкіу куэд мы дунеишхуэм хэмышыпсыхьыжу къыщызэтенэнущ, я бзэкІи, щэнхабзэкІи. зэрахьэ хабзэкІи щызэгугъужхэу. Ауэ шыхъукІи, этнографиер цІыхухэр иджыри

Зыгъэсэныгъэхэмрэ зэхъуэк Іыныгъэхэмрэ

МащІэ дыдэщ къэнэжар Урысей Федерацэм футболымкіэ и етіуанэ дивизионым и Япэ гупым 2022 -2023 гъэхэм щекіуэкіыну зэхьэзэхуэм щІидзэным. Абы хуэфэщэну зэрызыхуигъэхьэзырыным хущІэкъуащ куэдкіэ дызыщыгугъ «Спартак-Налшык» командэри.

МЭКЪУАУЭГЪУЭМ и кІэухым къызэхуэсыжа ди футболистхэм зэхьэзэхуэм ерыщу зыщыхуагъэхьэзыращ Къэбэрдей-Балъкъэрым и къалащхьэм. Зыгъэсэныгъэхэр зэрекіуэкіыр къыщапщытэжа Іэщіэкіыфакъым. зэlущlэхэри, дауи, ирагъэ- хъуа пэтми, хьэщlэхэм я мукІуэкІащ. НэхъапэІуэкІэ зи гугъу фхуэтщІа Мэхъэчкъалэ «Динамо»-м 0:3-уэ къыхигъэщІа «Спартак-Налшыкым» тхьэмахуэ дэкІри Дагъыстэным и къалащхьэм къикІа нэгъуэщІ гуп хьэрхуэрэгъу къыхуэхъуащ. «Легион Динамо»-р нэхъ тегушхуэгъуафіэу къыщіэкіащ икіи 3:1-уэ налшыкдэсхэм хагъэшІаш.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и къалащхьэм къэсын папщІэ дэм загъэпсэхуну иригъэкІри! гъуэгуанэ кlыхь автобускіэ зэпызыча хьэшІэхэм ешаифэ ятеттэкъым икІи джэгур хуабжьу жыджэру ирагъэ-ДакъикъиплІ дэкіауэ арат бжыгъэр къызэlуахыну абыхэм Іэмал гъуэзэджэ щаlам. Арщхьэкlэ ди гъуащхьэтетыщіэ Мицаев Расул ефІэкІыфакъым. Ар Налшык къыщалъхуа шэшэн щІалэщІэщ, «Эльбрус», «Спартак-Налшык» сабий-ныбжыыщІэ спорт школхэм я гъэсэнщ.

«Спартак-Хуэм-хуэмурэ Налшыкым» тепщэныгъэр джэгугъуэ губгъуэм щызыІэ-Абы кърикІуащ ригъэхьащ. епщыкІуплІанэ Топурие Тамаз япэ дызэрыригъэщар. Ари ди тренерхэр зыкІэлъыплъ шІалэхэм ящыщщ, иджыри къэс Дон Іус Ростов и командэхэм хэ-

гъэр зэхуэдэ ящІыну псынщІэ дыдэу Іэмал къахукъуэкІащ. Абыхэм я гъуащхьауэр и закъуэу ди гъуащхьэтетым къыбгъэдыхьами, Мицаевым Апхуэдэу радыр къайхъулІащ - Вагабовым Гуэхур 1:1-м хуигъэкТуауэ загъэпсэхуну командэхэр

Мэхъэчкъалэдэсхэм бжы-

Джэгум и етІуанэ Іыхьэр «Спартак-Налшыкым» шэч къызытумыхьэн и тепщэныгъэкІэ екІуэкІащ. АбыкІэ сэбэп хъуащ футболист зыбжанэ зэрахъуэжар. Къапщтэмэ, «Легион Динамо»-м 65-нэ дакъикъэм зэуэ щІалибгъу къригъэхьащ, апхуэдиз ды-

Тепщэныгъэшхуэ иІэ пэтми, хэгъэрейхэм зыкъомрэ топыр гъуэм яхудэгъэкІакъым, апхуэдэ Іэмалхэр ЛІупми, Ольмезовми, ХъутІэми яІа щхьэкіэ. Джэгур зэрытемыгъэкіуэныгъэм хуэкІуэу къыпщыхъурт. Къэнэжа дакъикъэ зыбжанэм ди щІалэхэм зыкъызыкъуахыпащ икІи ХъутІэ Анзоррэ Къумыкъу Ислъамрэ зэкІэлъхьэужьу къыхэжаныкІри, кІзух бжыгъэр 3:1-м хэр.

«Легион Динамо»-м а махуэм дэджэгуащ Мицаевыр (Сиукаевыр, 46), Мэкъуауэр (Лелюкаевыр, 46), Ольмезовыр, Молэмусэр, КІэдыкІуейр (Наршауовыр, 80), Масленниковыр (ХьэцІыкІур, 79), Ульбашевыр (Торосян, 46), Дэхъур (Къумыкъу Д., 75), Топурие (Къумыкъу И., 65), ХъутІэр, ЛІупыр (Гочияевыр, 75). Пупыр (Гочияевыр, 75).

Абы иужькіэ, махуэку кіуам, «Спартак-Налшыкым» зэныбжьэгъугъэ зэlущlэ дригъэкlуэкlащ япэ дивизионым къыхагъэкІагъащІэ икІи икІэщІыпіэкіэ хыхьэжыну къалэн и «Ротор»-м. Иджы налшыкдэсхэм я пщІэр яхъумэну къапэщылът Мицаевым, Ольмезовым, Молэмусэм, Лелюкаевым, Мэкъуауэм, Дэхъум, Масленниковым, Хьэшырым, ХъутІэм, Ашуевым, Къумыкъу И. сымэ.

Джэгум и кІэухыращ мы зэlущlэми кърикlуэнур щызэхэкІар. 65-нэ дакъикъэм, ди гъуащхьэхъумэхэм зыр топым ІэкІэ зэреІусам къыхэкІыу, волгограддэсхэм Іэмал ягъуэтащ «Спартак-Налшыкым» и гъуэм пенальти еуэну. Ар Іэзэу игъэзэщІащ Максименкэ икІи «Ротор»-р япэ иригъэщащ. Дакъикъэ пщыкіутху дэкіри, Обивалиным бжыгъэр 2:0-м нигъэсащ, штрафной къеуа иужькіэ топыр щхьэкіэ ди гъуэм къыдигъэкІри. Кисловодск щригъэкІуэкІа а зэныбжьэгъугъэ зэlущlэмкlэ ди щІалэхэм зыгъэхьэзырыныгъэхэр яухащ.

цэм футболымкІэ и етІуанэ дивизионым и Япэ гупым 2022 - 2023 гъэхэм щекІуэкІыну зэхьэзэхуэм щІэзыдзэну «Спартак-Налшыкым» хъуэкІыныгъэшхуэхэр щыхъуащ. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, абы цІыху зыбжанэ хэкІыжащ, гупым и мыхьэнэр яІэту иджыри къэс къекІуэкІауэ. Апхуэдэхэщ, къапщтэмэ, Бажэ Амир, Бэчбо Мурат, Антипов Антон. Ахэр ныбжькіэ спортым хэкіыжахэщ. КъищынэмыщІауэ, япэ дивизионым мы гъэм хыхьа Мэ-

Мыгувэу Урысей Федера-

Темыркъанрэ Шумахуэ Идар-Дапхуэдэу щытми, зыхыхьэ зэхьэзэхуэщІэм «Спартак-Налшыкым» хуэфэщэну зыкъыщигъэлъэгъуэн хуейщ. Аращ абы зэрыщыгугъыр Къэбэрдей-Балъкъэрым топджэгум щыдихьэх цІыху мин-

хъэчкъалэ и «Динамо»-р

ягъэлъэщынущ ди гъуащхьэ-

хъумэу щытахэу Сындыку

КЪАУДЫГЪУ Заур.

Дыкъэзыухъуреихь дунейм и щэхухэр

Арктикэм щыІэ псэущхьэхэмрэ къуалэбзухэмрэ я щытыкіэм кіэлъыплъыным теухуауэ «Роснефть» компаниемрэ экологиер егъэфІэкІуэным телажьэ урысей щіэныгъэліхэмрэ 2020 гъэм къызэдащтауэ щыта программэм кърикІуахэр къапщытэж.

«ЭКОЛОГИЕ» лъэпкъ проектым хиубыдэ а программэ купщафіэм ипкъ иту, компанием и арктическэ щіэныгъэ центрымрэ Арктикэмрэ Антарктидэмрэ я щІыуэпс щытыкІэхэр къэпщытэнымкІэ Урысейм и щІэныгъэ-къэхутакІуэ институтымрэ я нэlэм щlэт экспедицэхэр Ищхъэрэ Мыладжэ хым и щіыпіэ щхьэхуэхэм яутіыпщ. Абыхэм ирагъэкlуэкl лэжьыгъэ гугъур мылъкукlэ ядиlыгъщ «Рос-

Абыхэм я иужьрей дунейхутэ зекІуэм и фІыгъэкІэ къащіащ илъэситі и пэкіэ хы тхьэрыкъуэ хужьхэм щіэжьей лъэпкъ къазэрыщІэмыхъуар. Щхьэусыгъуэр сыт жыпІэмэ, адрей я лъэпкъэгъухэм хуэдэу хым бдзэжьейр къыхахыфыркъым, мыладжэу щымытмэ. Арктикэр къэткіуу зэрыхуежьар зэранышхуэ яхуэхъуауэ къыщІэкІащ арыншами мащіэ дыдэу фіэкіа а Арктикэми узыщримыхьэліэ хы тхьэрыкъуэ хужьхэм; Арктикэр къэткіуху абыхэм зрачри, мыл джей фіэкіа здэщымыіэ нэхъ ищхъэрэжымкіэ мэіэпхъуэ, апщіондэху я бжыгъэм хощі.

Мы бадзэуэгъуэ мазэм щІэныгъэлІхэр Карскэ хым и ищхъэрэ-къуэкіыпіэ лъэныкъуэм хуэзэ Визе хытіыгум щолажьэ. Ахэр а щІыпІэм зэрыщыІэну мазитІым къриубыдэу хы тхьэрыкъуэ хужьхэм я гъащіэм кіэлъыплъынущ, я абгъуэхэр щащіа щіыпіэхэр къагъуэтынурэ абыхэм я бжыгъэр зыхуэдизыр зрагъэщІэнущ. Апхуэдэу хытІыгум щагъзува сурэттех Ізмэпсымэхэм я фіыгъэкіз ахэр къызэрылъатэ-зэрылъэтэж хы гъуэгуанэхэри къагъэнэlуэнущ, тхьэрыкъуэ телъыджэхэм ятеухуауэ нобэм къэс зэхуахьэсам щІэуэ куэд щІагъужыфынущ. Къапщтэмэ, хы тхьэрыкъуэ хужьыр Урысейм и Тхылъ

Плъыжьым ихуахэми дыкъэзыухъуреихь дунейр хъумэнымкІэ лъэпкъпсо зэгухьэныгъэм хъумэн хуейуэ къилъытахэми хабжащ. Сыту жыпіэмэ, мащіэ дыдэщ зэрыхъур, а тіэкіури здэщыіэр Урысейм и Арктикэ щіыпіэхэрщ.

ЩІыуэпсыр хъумэным теухуауэ мыхьэнэ ин зиІэ « Экологие» лъэпкъ проектыр щагъэзащІэр Арктикэм и закъуэкъым. Абыхэм я фІыгъэкІэ Къэбэрдей-Балъкъэрымрэ Осетие-Ищхъэрэ Аланиемрэ я мэзхэмрэ бгылъэ щІыпіэхэмрэ Плъыжьым ит псэущхьэхэм я бжыгъэр щыгъэбэгъуэжыным иужь ихьащ. Абыхэм ящыщщ къурш бжэнхэр, бгъэ лізужьыгъуэхэр, мэз джэдухэр, щомыщхэр.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

Урысей ФССП-м и Управлензу КъБР-м щыіэм щекіуэкіа зэіущіэм щызэхалъхьэжащ 2022 гъэм и япэ мазихым я лэжьыгъэм кърикlya-

КъБР-м и суд пристав нэхъыщхьэ Бауаев Ахъмэт къыхигъэщащ я лэжьыгъэм и унэтІыныгъэ нэхъыщхьэхэм ехъулГэныгъэхэр зэрыщаГэр. Илъэсыр къызэрихьэрэ ирагъэпшынащ сом меларди 2,3-рэ, нэгъабэ и апхуэдэ лъэхъэнэм ар сом мелард 1,8-рэт зэрыхъур. Гулъытэ хэха хуащіащ алиментхэр, улахуэр ирагъэпшыныжыным, сабий зеиншэхэм псэупІэ иратыным. Къыхэдгъэщынщи, хабзэм къызэригъэувым ипкъ

Мазихым кърикІуахэр зэхалъхьэж

иткІэ хагъэзыхьурэ къыІахыжа сом мелуани 156-м щІигъу сабийхэр зыхуей хуэгъэзэным хуаутІыпщащ. Коллегием шытепсэлъыхьаш судхэм я лэжьыгъэр хабзэм тету екlуэ-

кІыныр къызэгъэпэщынми.

- Суд приставхэм я ІэнатІэ псори федеральнэ судхэмрэ зэзыгъэкlуж хеящІэхэм я суд участкэхэмрэ хъумэныр, тэмэму къызэгъэпэщащ. Псори зэхэту я нэ этетащ суд зэ ущ э мин 23-м щ игъур щек уэк ым. Яхъумэ объектхэм щыдагъэхьэм абыхэм

щызэрахьэну зыхуимыт хьэпшып минрэ ныкъуэм щ игъу къыщ агъэщащ. КъызэрымыкІуэ щытыкІэ е хабээм къемызэгъ Іуэху къагъэхъуакъым, - жиІащ КъБР-м щыІэ Урысей ФССП-м и управленэм и унафэщІым и къуэдзэ Ефэнды Олег.

КъБР-м и суд пристав нэхъыщхьэм и къуэдзэ Литовкэ Наталье къыхигъэщащ къызэднэкІа мазихым щІыхуэ зытелъ цІыху 2580-рэ административнэ, цІыхуи 189-рэ уголовнэ жэуапхэм, абыхэм ящыщу 179-р алимент-

хэр тыным зыпыlузыдзхэрщ, зэры рашэліар. Іуэхущіапіэм и дэтхэнэ къудамэми я унафэщІхэр къытеувы ащ я лэжьыгъэм кърик уахэм, я ехъулІэныгъэхэм, зыІууэ гугъуехь-

ЗэІущІэм и кІэухым яубзыхуащ республикэм и суд приставхэм илъэсым и етІуанэ мазихым къапэщылъхэмрэ я лэжьыгъэр ефіэкіуэн папщіэ зэфіагъэкіыпхъэхэмрэ.

КЪАН Мырзэ.

Редактор нэхъыщхьэ ЖЫЛАСЭ Заурбэч

Редколлегием хэтхэр: ЖьэкІэмыхъу Маринэ (унафэщІ-редактор), Ширдий Маринэ (унафэщіредактор), Къаншокъуэ Эллэ (жэуап зыхь секре-Къардэн Маритэ, Къумахуэ Аслъэн, НэшІэпыджэ Замирэ. Чэрим Марианнэ, ЩхьэщэмыщІ

ТЕЛЕФОНХЭР:

редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; унафэщІ-редакторхэм - 40-48-54, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.

Къыдэзыгъэкіхэмрэ редакцэмрэ я хэщіапіэр: 360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 5

Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и хуитыныгъэр хъумэнымкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр щіыналъэ Іуэхущіапіэм ятхащ ПИ № ТУ07-00117-м щІэту.

> Индексыр П 5894 Тиражыр 1.731 Заказыр №1461

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщаіэта іуэхугъуэхэм я пэжагъымкіэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Іуэху еплъыкІэр зэтехуэ зэпыту щыт-

Газетыр Іа тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пощт зэпыщіэныгъэхэмкІэ и управленэм.

Тел.: 76-01-28, 76-01-10

мы къыдэкіыгъуэм ЕЛЭЖЬАХЭЩ:

жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ <mark>Джатокъуэ Марьянэ</mark>, *редактору* **Щхьэщэмыщі Изэ**, корректорхэу **Щоджэн Заирэ** (3, 4-нэ нап.), **Щоджэн Иннэ** (1, 2-нэ нап.)

КомпьютеркІэ газетым и теплъэр ящіащ Дол Маринэ, Щомахуэ Ма-

Сурэтхэм елэжьар Бицу Жаннэщ.

«Издательство «Южный регион» ООО-м щытра-

357600, Ставрополь край, ЕсэнтІыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А

Газетым Іэ традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокі.